

EESTI PÄEVA- LEHT

ESTNISKA DAGBLADET

Kolmapäeval, 7. juulil 1971

Nr. 53 (3638)

13. aasiakäik

Vene keel on teevitadel siiski veel teine keel...

Venelaste tung Eesti linnade piirkondadesse

Nõukogude ametliku statistika 1970-aasta rahvaloendusest paljastab venelaste pidevat ja tugevat tungi eriti Eesti linnadesse, mille täitu ühiselt rahva osatühi oma territooriumil on 1959 aastaga võrreldes vähenenud (74,6 protsendilt 68,2-le) ja slaavi elemendi osatühi kasvunud (22,3 protsendilt 28,2-le). Nagu varem mainitud, elas rahvaloendil andmeid Eestis 1.356.079 inimest jaanuaris 1970, neist Tallinnas 362.706, linnades 881.168 ja maal 474.911.

Ajavahemikul 1959–1969 suurenes Eesti rahvastik 159 300 inimese võrra, sealjuures loomuliku iive teel 67 200 inimese võrra ehk 42 protsenti ning "vabariikidevahelise migratsiooni" teel 92 100 inimese võrra ehk 58 protsenti "vabariigi" rahvastiku kogu iive.

Linnarahvastik suurenes ajavahemikul 1959–1969 kokku 205 700 inimese võrra, sealhulgas loomuliku iive teel 66 100 inimese võrra, Polva asu-

la aleviks muutmise ja rea linnaasulaste territooriumi laiendamise tulemusena 8 200 inimese võrra ning oma "vabariigi" maa-asulaist linnadesse asumise ja teistest "vabariikidest" inimeste juurdevoolu tulemusena — 131 400 inimese võrra. Loomulik iive moodustab 32 protsenti linnarahvastiku kogu juurdekasvust. Maarahvastik vähenes kahe rahvaloenduse vahelisel perioodil 46 400 inimese võrra.

Järg. lhk. 8

Küng Enquistile:

KES ÖIETI KURNAB KEDA BALTIKUMIS?

Rootsi nimekas kirjanik ja "Leegionäride" autor Per Olov Enquist avaldas 29. mai Expressenis arvustuse Andres Küngi raamatule "Estland — en studie i imperialism", milles ta muu hulgas esitab andmeid Eesti ühiselt küsimuse, kas mitte väike Eesti ei ime välja suurt N. Liitu? (refereeritud 5. juuni EPL-is). Andres Küng vastas kuldavasti kohe, kuid vastus toodi ära alles nüüd, 29. juuni Expressenis ja ilma Enquisti vastuseta. Küng küsib muu hulgas, miks N. Liit Eestit vabaks ei anna, kui see talle majanduslikult on kurnav... Andres Küng kirjutab kokkuvõttes:

Kaks kolmandikku elektritrienergia tootmisest Eestis on 60-ndatel aastatel konstantse eksporteeritud Leningradi piirkonda ja seda ametliku Sovjeti statistika kohaselt. Samal ajal on aga sovjeti-estli pressis tihti esinenud andmeid elektritrienergia puudusest.

Enquistile näib tähtsaimaks teguriks olevat, et Eesti on tänapäeval rikkaim vabariik N. Liidus, kirjutab Küng. See on ju muidugi tõsi, kuid ei moodusta isendat mingit tõendit selle kohta, et Eestis pole nõukogude perioodil välja imetud. Et asja lähemalt vaadelda, et jätku teadmisi tänapäeva kohta, vaid peab tundma

ka lähtekohta. S.t. seda relatiivset elatusstandardit, valitses Eestis ja Venes enne 1940 toimunud okupatsiooni.

Seejuures viitab Küng V. Raua teosele "The smaller nations in the world's economic life", kus analüüsitakse tööliste standardit terves reas Euroopa riikides. Nii oli 1938 balti tööline võimeline oma nädalapalga eest ostma kaks korda rohkem leiba kui vene tööline, seitse korda rohkem liha, neli korda rohkem võid ja viis korda rohkem riietusemeid ja jalatseid umbes samasugusest kvaliteedist.

Jürg. lhk. 8

Andres Küng

Eksiilrumeenlaste protest:

BONN ON HAKANUD DISKRIMINEERIMA PAGULASRAHVUSI

BONN (EPL) — Saksa Liiduvabariigis asuvate Rumeenia organisatsioonide täiskogu juhatus saatis Bonni valitsusele ja kõigile Saksa Liidupiirkonna liikmetele pikema kirja, milles olid alla kirjutatud dr. I. Emiljan, G. Agrita-Avriu ja dr. S.P. Sinescu. Kirjas öeldakse, et saksa avalikkus hindas lugupidamisega rahvusvahelise mõiste järele asüüli leidnud rumeenlaste Liiduvabariigis ja arusaamisega tajuti nende seletusi nähete taastamises Bonni ja Bukaresti vahel. Tänapäevane olukord on täielikult muutunud. Eksiil-rumeenlastel on muutunud korraga koormuseks Bonni valitsusele. Neil on võetud igasugune toetus ja neil pole enam väljendusvabadust koormuseks kommunistlike võimude vastu, sest Bonn tahab nendega paremini läbi saada, kui riikidega, millistega on juba pikaajased häid diplomaatseid vahelkorrad.

Näitena tuuakse ette Türgit, Hispaania ja teisi riike, milliste vastu on lubatud kasutada igasugune propaganda ning isegi avalikud korjandused vastava riigikorra õnnestamiseks.

Praegu liiguvad kuulused, et selle uue hoiaku legaliseerimiseks olla Bonnis välja töötamisel seaduse-eelnõu, mille rakendamisel võib arvestada, et senised kommunistid eest põgenenud rumeenlaste tembeldatakse mingisugusteks kurjategijateks.

Küsimus seisab selles, kas Bonni valitsus kavatseb kuulutada rumeenlaste kommunistivastase võitluse seadusevastaseks ja legalseks kommunistliku propaganda, mida teevad kommunistliku Rumeenia agendid Saksamaal?

Uue võimaliku seaduse normide rakendamist on juba olnud võimalik märgata kahel viimasel aastal. Viimastel aastatel on ainult üksikute rumeenlastel õnnestunud põgeneda Saksa Liiduvabariiki, kus nad on palunud asüüli. Ootase on kujunenud ebaloomulikul pikaks, mille kestel pole neile antud tööloa, kuigi samal ajal töötab Liiduvabariigis üle 2 miljoni välistöölise. Märkimisväärne on ka asjaolu, et kui viimasel ajal on mõni eksiilrumeenlane pööranud ametiasutuste poole avaldusega saksa kodakondsuse saamiseks, siis on temale soovitatud pöörduda kõigepealt kommunistliku Rumeenia saatkonna poole, et sealt toetada vastav nõusolek. See menetlus on järele vastutolu Genfi konventsiooniga, mille järele on poliitilised pagulased vabastatud igasugusest sõltuvusest oma päritolumaaga.

Edasi juhitakse kirjas tähelepanu Bonni valitsuse väärarusaamisele nagu ajaks Rumeenia kommunistlik valitsus mingit läänelist orienteeritud poliitikat — see aru-

saamine on täiesti vale! Selgituseks soovitatakse lugeda ainult N. Liidu ja Rumeenia vahel sõlmitud kokkulepet, mis on alla kirjutatud a. 1970 juunis. Rumeenia riigi- ja parteiaparatuur on täiesti lääne vaenuline, soovastu aga Rumeenia noorsugu ei taha kommunismist midagi teada ega kuulda.

Kommunistliku režiimi all on viidud Rumeenia majanduskatastroofi piirini. Endine Euroopa viljasaat ei suuda enam isegi toita oma kodanikke. Argument, et 30 prots. rahvuslikust sissetulekust läheb uuteks investeerimisteks, näitab ainult, millisel

sel määral toimub Moskva käsil riigi ja rahva väljakurnamine. Alles mõned aastad tagasi vaatasid kodumaal elavad rumeenlased suure lugupidamisega Saksa Liiduvabariigi anti-kommunistlikule hoiakule. Nüüd on see arusaamine muutunud. Põhjustena tuuakse ette saksa press püüet kaunistada igasuguse hiljusega Rumeenia kommunistliku režiimi, teiseks, toetust, mida Bonni valitsus ja saksa tööstusrikkonnad annavad kommunistlikele ainuvalitsejatele Rumeenias ning millest rahvas vähenemistki tulu ei saa.

Järg. lhk. 8.

Eestlastel hea informatsioon välismaailmast

Ajaleht Võitleja Saksamaal on intervjuerinud üht soomlast, kes on Eestis kokku puutunud eestlastega, jutustades m.h. kui võrd eestlased on tänapäeval informeeritud ajadest välismaailmas.

Soomlane on olnud üllatunud, et informatsioon on imekombel küllaltki hea. Siin on oma osa soome TV-l ja raadiol, mida jälgitakse, samuti aga Ameerika Hääle eesti saadetel. Kuna eesti noorus küllaladest inglise ja saksa keelt valdab, siis kuulatakse sageli ka inglise ja saksa saatejaanu. Muide on end. Väike- ja Suur-Ameerika tänavate

rajoonis (nüüd on neil mingi venekeelne nimi) kolm pikka masti püsti, mis vahetevahel "soovimatuid" saateid segavad. Olgu üks näide eesti nooruse heast informeeritusest: kui "Uusi Suomi" avaldas 25. apr. k.a. artikli Asko Vuorjoki sulest Balti riikide kohta, mis tekitas raevu Moskvas, teadsid eesti üliõpilased maikuu algul juba üksikasju selle kirjutuse sisust ning olid uhked soome ajalehe julgusele. Üks kosmopolit-tegelane irvitas "Rahva Hääle" mannetu vastuse üle ja Soome välisminister Leskinen kraapsjalale Moskva ees.

EPL

7. juulil 1971

EESTLASTE ARV

Küsimusele, kui palju on veel olemas eestlasi N. Liidu haardelaualas, annab teatud vastuse 1970. aasta rahvaloendi statistika, mida niidat nõukogu allikad osati on avaldanud. Selgub, et okupeeritud Eesti territooriumil (sellist on venelased maha arvanud osa Peterimaast ja Narvatagusest, millised liideti Vene föderatiivse vabariigi administratsiooni), asub praegu 1.356.079 inimest, kelledest linnades elab 881.169 ja maal 474.911. Samal ajal ütleb sama statistika, et tollei kärbitud Eesti nime kandval administratsiooni alal on eestlasi 925.157, venelasi 334.620, ukrainlasi 28.086, valgevenelasi 18.732, soomlasi 18.537, juute 5.288, lätlasi 3.286 ja teisi rahvusi 22.737. Siit selgub, et sissevalgunud võõrad "immigrandid" (siin tuleb venelastele juurde arvata teised nendega koos üle piiri sisse valgunud rahvused) moodustavad umbes kolmandiku rahvastikust ja siin ei ole statistikas arvatud muudugi punaarmee ja laevastiku Eestisse statsioneeritud üksusi. Kui eestlaste osatähtsus oma territooriumil aastal 1959 vene statistika järele oli 74,6 protsenti, siis aastal 1970 on see redutseerunud 68,2 protsendile. Kui samas statistikas võrrelda Eestit naabritega, siis selgub, et lätlaste osatähtsus oma maal on langenud veigi madalamale — 56,8 protsendile, ainult leedulased on veel tugevamad oma 80,1 protsendiga. Nähtavasti tünu asjaolu, et Leedu on sülitlenud rohkem oma agraarset ressurssi ja selle tõttu ei ole vene tähtsustöödised seda maad samavõrra invadeerinud kui põhjapoolseid naabreid. Torkab silma, et Lätit on "vendade" invasioon tabanud valusamalt — seal on venelaste, ukrainlaste ja valgevenelaste protsent palju kõrgem. Nii siis, samal ajal kui Eestis ja Lätis oma rahva suhe sissevalvavate võõraste vastu halvenes, suutis Leedu siiski näidata nappi oma rahvuse osatähtsuse tõusu 79,3 protsendil 80,1-le.

Kui eestlasi oma kodumaaal on ümmarguselt 925.000 inimest, siis omelti ulatub eestlaste praegune arv N. Liidu ulatuses üle miljoni, kui juurde arvata need 82.000, kes statistikas on näidatud "mujal N. Liidus" elunevatena. Tegemist on ühelt poolt muudugi sülitlenud Venemaa-eestlastega, kes aga testavasti suurelt osalt on venestunud, nii et arvata tuleb, et tegemist on veel suure hulga inimestega, kes küüditatud ja vangistuskatsioonidega Siberisse ja teistesse Venemaa osadesse sattusid ega ole saanudki võimalust koju pöörata. On üsna harva vaadata, kui palju Kremli propagandist teeb välismaale põgenenud eestlaste kodumaaale toomisest, mitte midagi ei tee aga eestlaste koodimiseks nende päriskodumaaale ka N. Liidu oma aladele, selle asemel, et okup. Eestisse pumbata võõraid elemente "töökaite vajaduse" sildi all, kusjuures ka praegu sageli eestlasi paigutatakse tööle väljapoole oma kodumaa pärast teatud erialaasuste omandamist.

1959.a. statistikas näidati "väljastpoolt Eestit", s.o. Venemaa asuvate eestlaste arvu 96.000 suures, siis võrreldes 1970 aasta arvuga 82.000 on tagasi juhtimine Eestisse hõlmanud vaid +4.000 inimest. Kui Eestis elunevatele eestlastele lisada Venemaa asuvad eestlased ja veel umbes samapalju vabas maailmas elunevaid eestlasi, siis võib eestlaste koguarvu kogu maailmas hinnata praegu umbes 1,09 miljonile.

Rahvastik Eestis suurenes 1959–1969 159.30 000ra, millest olivat loomulik liive 66.109. Kuna selgub, et loomulik sündivus moodustas linnade rahvastiku juurdekasvu 32 protsenti (kus asub enamus venelasi, kelle sündivus ületab tunduvalt pärisraha oma), siis ka ülejäänud 93.200 "tehniliselt" juurde tulnust, arvatavasti sisserännanust oma enamus, jäid linnadesse, sest maarahvastik vähenes aastakümne kestel 46.400 inimese võrra. Kuna need linnadesse ilmselt asusid, siis jääb ikkagi mulje nii "tehnilise" kui ka "loomuliku" juurdekasvu tugevalt slaavilisest ilmselt. Mis veel silma torkab on naiste tugev ülekaal — 115.689 meenutades neid ohvreid, mida sõda eestlastelt võttis just meeste poolt. Veel on huvitav ka see, et eesti keelt kõnelevate arv on statistikas suurem Eestis kui end eestlasteks pidavate inimeste arv — 988.247 kõnelevad eesti keelt. Eestlastele lisanduvad siin keele ära õppinud venelased kui ka ilmselt segaahelud võõrastega. Sealjuures oskavad eestlastest ainult 29 protsenti uute peremeeste ametlikku keelt (lätlastel on vastav protsent 45,2).

Statistika rahvastikust kõneleb küllalt selget keelt tendentsist. Probleemiks jääb ikka ja jälle võõra elemendi pidev sissepumpamine ja sellega territooriumi etnilise koosseisu muutmine üha veneliseks. See aga on oht, mida me nimetame tänapäeval venestamiseks selle uues sisus.

KLA

Antibalism

Dagens Nyheteri veergudel on mõnda aega käinud debatt antisemitismist tendentsidest, mis m.h. on ilmnunud Moosda Kunsti Muuseumi teatud väljapanekus. 2. juuli DN-i kirjutavad Lars Hillersberg ja Leif Katz omapoolset samas küsimuses pealkirja all "Puss, juda ja antisemitism" — kusjuures "Puss" on satirialakiri, mida on süüdistatud antisemitilikes karikatuurides. Hillersberg ja Katz on "Pussi" kaastöölised. Artiklis jutustab Katz, kes ise on juut, järgmist:

"Ühel töökohal tabas mind raskekujuline filosoofiline jalkitus. Süüdi oli üks keskealine baltlane (Mul on üsna tugevad eluravimused baltlaste vastu). Lühidalt oli asi selline, et see baltlane, tont teab, mida ta tegi sõja ajal, väsimatult jälitas mind komplimentidega, kui tore rahvas juudid on. Ta kõneles minuga ooperist ja kui tubli rahvas on jaapanlased, kuid enamusel käis see selle kohta, kui eeskujulik mina olen juudina. Mehel olid spastilised tõmbelused näos, tõmbelised jalas ja siis kogeles ta. Mul oli temast kahju.

Mis ma pidin peale hakkama? Laenasin temalt 200 krooni. Seda raha ta enam kunagi ei näe..."

Hillersberg ja Katz lubavad pidulikkult ka edaspidi teotada riigipäid, riigipäevalikkeid, kindralaid j.t. nagu ennagi. Eelolevast jutust aga selgub, et juudi rahvusest hr. Katz ei ole mitte ainult antisemiit, vaid tunnistab end selgelt ka "antibaltistiks".

Mitte ainult selle 200 krooni pärast, mida ta väcselt baltlastelt "laenas" ilma tagasimaksmise kavatsuseta. Omamoodi valgus tema moraalele.

VÄLISKOMMENTAAR

VENE SURVE LÄHIS-IDAS

Olukord Lähis-IDas on viimasel ajal võtnud pöördet, mis ähvardab uue sõja puhkemisega. Kairos, Damaskuses, Ammanis, Jeruusalemmas ja muudes pealinnades kasvab üha tugevamini tunne, et ameerika rahustamisega katse Suessi kanali probleemide esiletõstmiseks rajada teed Lähis-IDa konflikti rahulikule lahendamisele on nurjunud niisama kui UNO erivoliniku Jarringi varasem vahetatult. USA välisminister Rogers ettepanekust on möödunud terve aasta ja relvad on peaaegu niisama kaua vaikinud Suessi piirkonnas, kuid see pole rahu lähemale toonud. Vastupidi, paljud tühemärgid viitavad sõjaõhu suurenemisele. Eriti silmatorkav on Egiptuse presidenti Sadati ägeadad rünnakud Ühendriikidele. Rünnakud, mis on järele vastoolus sellesama Sadati

märkimisväärsesse viisakusega USA välisministri Rogersi külskaskügel Kairosse paar kuu tagasi.

Enam ei saa olla kahtlust, et seda viisakust ilmutas Sadat lootuses saada Ühendriikidelt toetust surveavaldamiseks Iisraele nõnda, et ta oleks sunnitud 1967 juunisõja ajal okupeeritud piirkondi vabaks andma. USA pöördus siiski nõus sääraste surveavaldamistega, sest praktiliselt oleks tagajärjeks olnud Nõukogude sõjaliste seadmete edasinihitamine lähemale Iisraele. Teiste sõnadega tähendas see, et mida tugevam on vene kannakinnitamine Egiptuses, seda nõrgem on ameerika huvi Iisraeli mõjutamiseks. Sadat reageeris ägeadate rünnakutega, süüdistades USA avalikult Iisraeli abistamises tema "agressioonis ja vaenus kogu araabia rahvustele vastu".

On tõenäolik, et Egiptuse teravam toon USA vastu oli eeltingimuseks venelaste jätkuval sõjavõltsil ja poliitilisel abistamisel Kairolle. Tekkinud olukorda ära kasutades sõlmis N. Liit "sõpruslepingu" Egiptusega viieteistkümneks aastaks, kindlustades sedaviisi oma positsiooni Lähis-IDas. Kihutustöö Iisraeli ja n.n. sionismi vastu on 1967. aastast saadik olnud üheks markantsemaks jooneks Nõukogude välispoliitika. Araablaste rahvuslusele märgitakse toetust N. Liit fakktiliselt Lähis-IDa surumist oma meelevalia alla. Peale Egiptuse on teatavasti juba mõnda aega vene sõiduväes olnud Alzhheeria ja Süüria. Nüüd on venelased oma sõpruslepingu suunanud Iraagile, araabia maailma seni kõige rohkem isoleeritud maa. Suur vene delegatsioon Nõukogude välisjuhtu asetäitja Novikovi eesotsas on Bagdadpövi pidanud läbirääkimisi Nõukogude, Ühises kommünikees rõhutavad mõlemate maaade valitsetuse, et "mingit õiglast ja piisavat rahu ei ole võimalik Lähis-IDas saavutada ilma et kõik Iisraeli poolt okupeeritud piirkonnad oleksid vabastatud". Mõlemad töötavad ühtlasi oma toetust palestina rahvale "kema võitluses oma legitiimses õiguste pärast". Edasi kriipsutatakse alla, et palestinlastes sissid "on lahutamatuks osaks kogu araabia vabastusvõitluses".

Kommünikees kohaselt on N. Liidu ja Iraagi valitsetuse alla kirjutatud erilisele "protokollile koostöö kohta". Millest selles dokumendis on juttu, see jääb avalikkusele teadmata. Võib ainult aimata, et tehing Iraagiga peab kuldigaviisi kaasa aitama suurema riigi sulgemise Iisraeli ümber. Selle poolt räägib muu seas asjaolu, et vahepeal on suur vene delegatsioon külastanud ka Süüriat, kus N. Liidu ja Egiptuse sõprusleping kiirelt heakskiidet. Millest aga Süüria pealikus nüüd vene delegatsiooni külskaskügel küsib, on tänaseni jäänud saladuseks. Nii või teisi näib aga seegi teenivat vene suure tugevdamist Lähis-IDas üldse. Teatud lünkaks Iisraeli täielikul sisepiramisil jääb esialgu veel Jordaanias, kus kestavad sissetõid palestina sissetõid.

Kõike kokku võttes on ilmselt, et vene surve Lähis-IDas on pidevalt suurenenud hakanud. See tähendab isendast väljakutsut Ühendriikidele kui Iisraeli peamisele varustajale relvavõju tasakaalustamisel araabia maaedga. On võimalik, et omapoolse surve tugevdamisega tahavad venelased Ühendriike otseelt Lähis-IDa konflikti kaasa kiskida viisil, mis viiks uue sõja puhkemiseni Vietnami eskjuul.

A.K.

POHLA PÖLLUD

UPTSALA (EPL) — Mis saab tulevikus Norrdandi mahajäetud põldudest ja heinamaadest? Uppsalasse kogunenud 1.300 Põhjala põllundusprobleemide nuriat kuulsiid eesti teadlase fillic. Jaan Teäre ettepanekut: need põllud sobivad tulevikus pohlamarjade kasvatamiseks.

Jaan Teär, tuntud kapteniteperekonna järeltulijalt, peatfakse praegu maailma suurimaks pohlamarjade kasvatamise ja uurimise spetsialistiks. Teäre ideed pohlakasvatusteks toetas soome professor Jaakko Sikk, kes tuletas meelde, et Ameerikas on juba kümme aastat edukalt aretatud jõhvikaid ja mustikaid kasvatusteks. Teär ja Sikk arvavad mõeldud, et pohlaistandused Norrdandis teostuvad veel käesolevat aastakümnel. Jaan Teär arvab, et põldude muutmise pohlakasvatusteks on tulnasm ja praktilisem kui nende taastamistamine. Öjehys Norrbottenis on praegu katsetamisel pohlade kasvatamine kultuuritaimena.

Kunstnik Shveitsis surnud

Lydia Jans-Vademan.

Orselinas, Shveitsis lõunaosas, suri 18. juunil kunstnik Lydia Jans-Vademan, sündinud 22. oktoobril a. 1883, sedaga saanuks ta sügisel 88 aastaseks.

Tema kunstnikust mees A. Jans suri aastaid tagasi samuti Shveitsis, kuhu nad põgenikena sattusid pärast sõda.

Sissemurd Eesti Majja

Suvekuudel liguvargad Stockholmi südalinna majades, kus puhkust tõttu on elu vaikseks jäänud. Vargad on möödunud nädalal sisse murdnud ka vanasse Eesti Majja, rikkudes Kocksgårdeni poolse ukse ja põnnungul käies tekitanud augud noortemuuri lakke. Sissemurjad on käinud ka EUS-i ruumides, kust ära viidi raadioaparaat.

Kohalik elu

STOCKHOLM

Naissektisooni

büroo on suvekuudel suletud. Rahvarieite asjus (telimised, nõuanneme jms.) palutakse pöörduda pr. Siiri Kandre poole. Tel. 48 68 58. Aadress Lidköpingsvägen 64. 121 49 Johannes-hov.

• Rudolf Hämar New Yorgist viib Euroopa-reisil, külastades ka Rootsi. Rudolf Hämar töötab New Yorgis börsi alal. Ta on tuntud filatelist.

SIIT ja SEALT

• Strömsundis abiellusid tsiviilvõime Bernd Barty ja Mare Hendrikson Nybrot.
• Stockholmis sündis Angele ja Arvo Malki teise lapsena poeg.
• Stockholmis sündis Marita ning Erik Mühlbergile poeg.

EESTI PÄEVALEHT

Eestriiska Dagbladet

Peatoimetaja Juhana Kooka

Vastutav väljaandja

(ansv. utg.)

Arvi Moor

Toimetuse ja talituse:

EESTI MAJAS Stockholmis:

Wallingatan 32, 1 tr.

Postiaadress: Box 667

101 29 Stockholm 1

Telefon 21 84 46

Toimetaja Eskilstuna Jüri Aus

Aadr. Eesti Päevaleht, Box 120.

631 02 Eskilstuna, tel. 016/14 77 72

Tellimispostigiro nr. 15 67 70-0

Kuulutussarvete postigiro 60 59 00

-0, Eesti Päevaleht Förlags AB, Stockholm

Tellimishinnad:

Aasta kr. 129.-

Termin (4 kuud) kr. 45.-

Kuu kr. 12.-

Väljaandja EESTI PÄEVALEHT

FÖRLAGS AB

Trükkija: Eskilstuna-Kurirens

Tryckeri AB Eskilstuna 1971

Üks varajane kultuuritegelane 125 a.H.Rosenthal'i sünnist

Ajal, mil "Postipapaks" sirgunud Särghana talu karjapoiss, Vändra kirikisanda kutsar, kanter ja kooli-
õpetaja, Johann Voldemar Jannsen, vahendas Tartus oma "Eesti Postimehega" kultuuri saksa keelest "Eesti-
rahva kassoks, ei kelegile kahjoks" rahvuslikult alles ärkavale eesti rahvale, astus üks, 19 aastane Tartu
rätsepa poeg Tartus liiklooli et õppida arfiks. See rätsepa poeg oli Ferdinand Heinrich Samuel Rosenthal,
kes elus kasutas oma teist ristnime "Heinrich".

See oli aeg mil kehtis veel teoori-
jus, raharendile üleminek toimus al-
les 1868, maarahva liiklemise vaba-
dus oli küll juba avardatud, Soomes,
Kuopio linnas trükitud "Kalevi poeg",
oli juba ilmunud prohvett Maltsevi
saabumata valge laev oli jäänud
unistuseks ja ihunuhutus (kodukari)
kaotati alles aasta hiljem, 1866.

Heinrich Rosenthal sündis Tartus
25. juunil 1846, vana kalendri järele,
tema isaks oli rätsepmester Gott-
hard Rosenthal ja emaks Leena, nei-
una Thomson. Koolihariduse sai
Heinrich Rosenthal Tartu kreiskoolis
ja Tartu gümnaasiumis, mille ta lõ-
petas 1865. Sama aasta sügisel im-
matrileerus noor Rosenthal üli-
kooli, arstiteaduskonna üliõpilaseks,
tema matritüki number oli 8016. Tar-
tu Ülikoolis, sel ajal veel "Universi-
tas Dorpatensis", enne venestamise
algust, valitses õppekeelena saksa
keel ja saksa meel nii nagu kreis-
kooliski ja gümnaasiumis. Üliõpilase-
na astus noor Rosenthal lihtliikmena
(Fechtboldist) korporatsiooni "Frater-
nitas Rigensis", varsti aga lahkus
ta sealt. Oma kultuurpoliitilises teo-
ses: "Kulturbestrebungen des est-
nischen Volkes während eines Men-
schenalters (1869-1900)", kirjutab
ta selle kohta: "Leider sah ich mich in
meiner Annahme getäuscht, und trat
daher nach vier Semestern aus".

"Examen philosophicum" sooritas
noor H. Rosenthal 1868 ja jätkas õpi-
mist juba kroonu stipendiaadina.
Ülikooli lõpetas noor Rosenthal ke-
vadell 1871 tegeliku arsti kraadiga.
Sealt peale algab tema teinistuse me-
rerev.

Oma ühelnimetatud teoses kirjutab
ta, et tema sai koha mereväkke üe-
nõunik Alexander Jurjevi kaudu, kes
oli teda "armastusväärselt" soovita-
nud oma sõbrale, selleaegsele me-
revä kindralstaabi arstile, tegelikule
riiginõunikule dr. med. Busch'ile.
Jurjevi ise olnud eestlane, Jakobsoni
ja Köleri sõber, Jurjevi isa olnud
madrus, kes mereväekirjutajast
oli tõusnud eriliste ülesannete täit-
jaks ametnikuks mereminister Krab-
be juures.

Mereväes töötas noor arst Kroon-
linna mereväe haigla ordinaatorina
1871-1873. Kroonlinnas töötades abi-
ellus H. Rosenthal 21. jaanuaril 1872
(v.k.) Lydia Koidula õe Eugenie
Jannseniga, Johan Voldemar Jann-
seni tütreaga, sünd. 1845, surmud 9.
detsembril 1897 (v.k.). Heinrich Ro-
senthal viidi 1873. üle Tallinnas, kus
ta töötas mereväe arstina kuni 1900
ja alates 1885 ka Tallinna sadama
sanitaarilemana kuni pensioneerimise-
ni 1906. Pensionil olles elas Hein-
rich Rosenthal Tallinnas, võttes akti-
ivselt osa Tallinna seltskondlikust
elust kuni oma surmani 23. aprillil
1916 (v.k.).

Juba üliõpilasena liitus Heinrich
Rosenthal J.V. Jannseni ja Lydia
Koidula ümber koondunud grupiga.
Ta oli esimese, 18-20 juunil 1969, Tar-
tus aset leidnud, lauulpoole peakomitee
liige ja kolmandama, Tallinnas 11-13
juunil 1880 aset leidnud, lauulpoole ase-
presidendi ja õieti peakorraldaja.
H. Rosenthal mängis ka kaasa
Lydia Koidula teatris, mängides Mu-
ru-Miku osa Saaremaa onupojas,
Nääri Maretit osa "Kosjakaskehes" ja
Mäetsa Peetri osa "Säärases mul-
gis". H. Rosenthal oli ka kaases esi-
mesel eesti üliõpilaste kokkutulekul
26. märtsil 1870, ühes A. Kurrikoffi
H. Treffneri ja M. Wühneriga. Ta
tegi tühtlungeid ja aktiivselt kaa-
sa kõiki eesti korporatsiooni asutami-
se katted alates "Osakond Vironia-
ga", oli Eesti Üliõpilaste Seltsi vilist-
laseks selle asutamisel peale ja oli
aktiivselt kaassas ka "Fraternitas Vi-
lensis" asutamise katel. H. Rosen-
thal oli EÜS-i vilistilaste talitajaks
aasta-aastalt kuni 1895, mil ta loobus,
samal koosolekul valiti ta vilistlas-
konna auesimeheks, ja lõpuks, vali-

ti ta eesti üliõpilaste koondumise 25-
dal aastapäeval koos J. Hurtiga EÜS
auliikmeks.

Aja jooksul aga tekkisid vastolud.
Korporatiivse organiseerimise vormi
pooldajana oli H. Rosenthalil raske
leppida uuendustega EÜS-is, parata-
matult tekkisid konfliktid ja H. Ro-
senthal ei läinud, alates 1900 enam
EÜS-i koosolekutele. Kui siis pärast
1905 jälle kervis päevakorrale eesti
korporatsiooni asutamine, lõi H. Ro-
senthal jälle aktiivselt kaasa Korpo-
ratsiooni Fraternitas Estica asutamisel
ja valiti selle Korporatsiooni ülesas-
tutusse päeval, 26-dal aprillil 1907
(v.k.) koos professor Aleksander Pal-
drodiga Korporatsiooni Fraternitas
Estica auvilistlaseks. Kuni oma sur-
mani elas H. Rosenthal intensiivselt
kaasa kõigi selle Korporatsiooni röö-
mude ja muredega.

Heinrich Rosenthal, ühe meie va-
nima kultuuritegelase, kohta võib
küll öelda, et ta elas kaasa Eesti

Mis juhtus selles perekeskuses?

GEISLINGEN (E. R.) — Oleme
juba varemalt kirjutanud Schwä-
bisch Gmündi lähedal Alldorfis elan-
ud Marta Univeri perekonna tra-
göödiast, kus mõõdund sügisel lei-
ti 60-aastane Marta Univer oma
toast kägistatult. Kahtlus selles lan-
ges tema välispojale Charly'le, kel-
le üliõpilamine oli kummaline, ku-
na ta kiskus ennast riided lahti ja
ei vastanud küsimustele. Ta vii-
bib veel praegu psühhiaatrilises
klinikus Wimmerntalis.

Edasi käeroleva aasta märtsis lei-
ti kaevamisel sama maja keldrist ühe
poolatari laip, kelle kohta oli Mar-
ta Univer ametasutusele seletanud,
et poolatari on sõitnud Poolasse ja ei
tule enam tagasi. Nüüd kuuludub, et
Univeri teine poeg Hans olevat ta-
batud pankas sissemurdmiselt ja vang-
las oma elu lõpetanud.

"Räägime eesti keelt" Lugu vene asjatundjast

New Yorgi Vaba Eesti Sõna jutustab loo Rootsis, kus igapäevased
on tehaste ärisõbrad venelastega. Ajaleht märgib, et ühe sellise koh-
tamise elas üle End. Viljandi tuletikuvabriku direktor Evald Treffner,
kes on praegu Rootsi tuletikutööstuse teinistuses masinate osakonna
juhatajana Kalmaris.

Rootsi tööstus on sõlminud Vene-
ga neli uute tuletikuvabrikute ehitä-
mise ja vanade moderniseerimise le-
pingut, milledest üks on Viljandis.
E. Treffner arvanud, et kui vene-
last tulevad asju ajama, siis mõni
neist kõneleb kas inglise või saksa
keelt, kuid venelased pole peale ve-
ne keele ühtki teist keelt kõnelnud.

Kui uued masinad valmis ja sisse
pakitud litta läkitamiseks, teatavad
venelased, et saavad enne masi-
naid üle vaatama oma inspektori E.
Treffner läks siis oma vene keelega
"tulle", kuna karta oli — endiste ko-
gemuste kohaselt — et inspektor vi-
gu otsima hakkab. Kui inspektor
kohale jõudis ja Treffner oma pool-
unustatud vene keelega asunud teda
vastanud selges eesti keeles: "Mis
me ilka vene keeles kõneleme — te-
re, tere! Tean, et olete endine Vil-
jandi vabrikuri direktor. Mina olen
ka eestlane ja võime eesti keeles
asu ajada!" Hiljem mees tutvustas en-
nast, et ta nimi on Väinu Milli, pä-

tõusuaega alates teoorjuse ajast ku-
ni peaaegu vene tsaririigi kokkua-
rismiseni. Ta suri vaevalt 2 aastat
enne Eesti iseseisvuse väljakuuluta-
mist ja ta seisus kogu see aeg kahe
jalaga elus, toetades sooja südamega
igat eestlaste ühist algatust. Tallinnas
oli ta eesti seltskonna keskseks ku-
juks, ta oli vahemeheks rahvusliku
alusel tekkinud konfliktide ja aru-
saamatuste puhul.

Korporatsioon Fraternitas Estica
pere mälestab härduses ja lugupidä-
misega korporatiivse idee eestvõit-
jat, Korporatsiooni auvilistlast 125
aasta möödumisel tema sünnist.

G.J.K. KÖLL

USA ohvrid Vietnami

SAIGON — 1965. a. oktoobri kol-
mandal nädalal, millal USA alus-
tas oma eskalatsiooni Vietnamis,
sai surma 14 ameeriklast. Nüüd,
kus USA lömbab vägesid välja ja
võitlustegevus on peaaegu laka-
nud, oli hiljutise nädala jooksul
USA-l 19 surmaohvrit.

See oli kõige madalam kaotuste arv
pärast eelpoolnimetatud 1965. a. ok-
toobrit. Kogusummas on sõja algusest
peale Vietnamis surma saanud 45 250
ameeriklast, 300 000 on saanud ha-
vata ja 1492 teadmata kadunud või
põgenud sõjavangi.

Nägi ennast lahkumas...

TORONTO — Torontos elav 68-aas-
tane Leslie Sharpe, kes elas mõdu-
tud aastal üle südameataki, kirjel-
dab Canadian Medical Association
Journal'is oma kummalisi läbiläbi-
si ataki ajal. Ta väidab, et nendel
kriitilistel minutitel, mil ta süda jäi
seisma, "nägi" ta ennast lahkumas
kehast ning seisis "nägu näo vastu"
iseendaga.

Mitte üksnes eestlased, lätlased ja leedulased ei pidanud
meels küüditamisi Balti riikides. See kajastus ka USA kon-
gressis. Pildil moment küüditajajumalateenistusest Rootsis,
Göteborgis. Leinalooris lippude ees sammuvad vaimulikud
Jaan Rebane, Ebbe Hagard ja Armins Treus. (Foto Kopler)

Rootsi avaliku elu tegelasi Balti Komitee liikmeteks

Balti Komitee pidas 24. juunil oma aastakoosoleku, kus kinnitati
möödunud tegevusaasta aruanded, võeti vastu uus tööprogramm ja va-
litati komitee ja temaga koostöötavate autonoomsete institutsioonide ju-
hatused. Komitee apressiidiumi valiti moderaatse koonduserakonna esi-
mees dir. Gösta Bolman, kes ka varem oli juba komitee liikmeks.
komitee liikmeteks valiti kirjanik Bo Setterlind ja adjunkt Curt Berg-
ström Västeråstist, leedulased dr. Ceginskas ja civiling, Vilkenas, lätlas-
test lektor Germanis, eestlastest toimetaja Adelaide Lemberg, Ettepanek
komiteesse kuulumiseks tehakse ka kolmele tsentrumerakonna riigipäe-
valikmele: Bengt Björssson, Bertil Jonasson ja Evi Olsson, kes viimas-
tel aastatel erilist huvi on osutanud balti probleemide vastu.

Komitee tegevusaruanne loetleb
need memorandumid, protestid ja lä-
kitused, mis on seoses julgeole-
kukonverentsi probleemidega, Saksa-
maa-N. Liidu läbirääkimistega ja UN
juubeliga nii Euroopasse kui on osa
võetud European Freedom Council,
Läämemereriühingu, Euroopa Liikumi
ja Euroopa Aktsioonikomitee kok-
kutulekust.

Rootsis on balti küsimuses elavne-
nud ja komitee on siin mitmel alal
avalanud aktiivset tegevust. Huvi
balti küsimuste vastu on kasvanud
ka Taanis ja Norras. Tihedat kontak-
ti on peetud ka rea organisatsioonide
dega USA-s ja Kanadas. Samuti on
aktiivselt osa võetud Anti-Kommu-
nistliku Maailmaliidu ja Noorte
Maailmaliidu tegevusest.

Balti arhiivi osas on korda saad-
tud 850 toimetit kokku 57,2 arhiiv-
meetriga. On loodud tihed kontakt
Riigiarhiiviga ja rea teiste rootsi
arhiividega. Balti Instituudi osas
on käsil toimunud sümposiumi
materjalide publitseerimine ja et-
tevalmistused uuteks teaduslikeks
kokkutulekuteks ja konverentsideks.
Balti Komitee töökava 1971/72. a.
kohta näeb veel ette Balti-Pressi eri-
numbreid väljaandmist, samuti eri-
publikatsiooni "Väljaandmist 1970/71.
a. toimunud balti debati kohta Skan-
dinaavias. Trükkil läheb ka prof. Ner-
mani ülesand "Balti riikide tekke-
lugu". Sügisel ilmuv Läämemereriühingu
aastaraamat sisaldab ka balti ma-
terjale. Eristlit tähtsust osutatakse
euroopa koostööprobleemidele ja kon-
taktidele mitmete organisatsioonide
ga selles sektoris. Siin toetatakse ka
Rootsis loodud EEC-informatsiooni-
grupeeri, mis laiemal alusel saab sel-
gusi.

Seoses 1972. a. Torontos toimuva-
te Eesti Päevade ja arvamus- ja
maagsest selts pidada ka erimaade
balti organisatsioonide nõupidami-
ne.

Beltiõid jätkatakse ka ülevaatekoos
väljaandmiseks balti minoriteetide
kohta Rootsis. Balti Komitee esinda-
jad võtavad osa ka Worl Anti-Com-
munist League kongressidest Manilas
selle aasta juulis.

Komitee 1970. a. majandusaru-
anne kinnitati tulud-kulud tasakaalus
KR. 24.317,-. 1971. a. eelarve on sa-
maa suur — KR. 24.000,-. Komitee, sa-
muti Balti Arhiivi ja Balti Instituudi
senised juhatused valiti tagasi.

ERN-ringreis Ameerikas

1972. a. Kanadas toimuvale Eesti
Päevade ajal on neist osavõtjail
võimalik teostada ka mitmed laadi
individuaalsed ja grupi-ringreise.
Ühe neist korraldab Eesti Rahvas-
nõukogu koos oma esindustega
USA-s ja Kanadas ja see kannab
välispoliitilise ringisõidu nime.
Ringisõit kestab 10 päeva ja algab
17. juulil 1972, kohe pärast Eesti
Päevade peatürituste nädalat.

Bussiga sõidetakse Torontost Otta-
wasse, seal Montreali. Siit lennata-
kse Washingtoni, kus peatatakse 3
päeva. Baltimore kaudu saabutakse
New Yorki, kus samuti on ette näht-
ud teha programmi. New Yorgist voi-
vad ringisõidust osavõtjad edasi sõita
Torontosse või ka alustada tagasi-
sõitu Euroopasse. Ringisõidu raami-
des tutvustatakse parlamentide ja
parteide ja rea poliitiliste asutuste
tegevusega, samuti on ette nähtud
ka eesti organisatsiooni külastamine.
Nyman & Schultz reisibüroo korral-
dab ringisõitu tehnilise osa, ERN ja
selle esindused USA-s ja Kanadas al-
tavad kaasa poliitiliste kontaktidele
ja püüavad leida referente, reisijuh-
te ja eriteadlasi erilinnade ja eria-
sustute külastamiseks. Kogu ringreis
juhatatakse selliselt, et sellest ku-
juneb 10-päevaline välispoliitiline se-
minar ja "reisiv" sümposium.

● Torontos sai 50-aastasek Ven-
da Toomberg. Ta võitis osa viima-
sest sõjas, oli sõjavang Belgias ja
asus siis Inglismaale ning sealt
Kanadas, kus ta on töötanud
mehaanikuna. A. 1955 peale on ta
abitsus Eha Tarmetiga.

Lääne-Rootsi eestlaste suvepäev Ramnaslättenis

BORAS (EPL) — Pühapäeval 27. juunil toimus traditsiooniline Lääne-Rootsi eestlaste suvepäev Borási lähedal Ramnaslättenis, mille korraldas eelmiste aastate eeskujul Borási Eesti Selts koostöös teiste kohalike eesti organisatsioonidega. Peokülalisi kogunes arvukalt peoplatsile nii lähedalt kui ka kaugematest eestlaste keskustest, olgugi et hommikune ilm oli hall ja ähvardavalt sajune. Päevaks hajusid hallid pilvemassid ja kui aeg oli peoplatsile teele asumiseks tungs pälke esile, meelitasid välja ka need, kes pessimistlikult ihasid ilma vaatades. Kui peokülalised olid juba kogunenud peoplatsile, tõusis ähvardav äikesepilv, mis sundis kohalesaabusid küllalised siirduma peoplatsil olevasse avarasse tressse, kus leidis aset suvepäeva ametlik osa, jumalateenistus ja peokõne.

Borási Eesti Seltsi esimees A. Jakobson avas Lääne-Rootsi eestlaste 27-nda suvepäeva ja tervitas kohalesaabusid, küllalisi. Oma avasõnas mainis ta: "Ku täna Taevataat tegi muret ja tekkis müte, kas tänane suvepäev ildselt toeks saab, siis need kahtlused hajusid, kui hallid vihmapihvid hakkasid kaduma. Täna oleme meie kogunenud siia suvepäevale kahekateistkümmendat korda. Ainult ühel suvel on jäänud suvepäev pidamata, see oli suvel 1938. Siis sadas tihedat vihma kogu päeva läbi. Kuul sel aastal ei jäänud suvepäev siiski pidamata, vaid see sai ära peetud kuu hiljem.

A. Jakobson jätkas:

"Nagu ma näen on tänasel suvepäeval olid keskkiika jõudnud, paljud aga siiski üle selle. Noori on meie hulgas täna ainult mõni, kes on siia saanud koos vanematega. Aga meie mõistame, miks noori ei ole siia saanud. Noortel on omaid huvide, omaid vaateid ja nad käivad oma teed. Meie vanematele on suvepäevale kogunemine siiski tarvilik. Aga meid annab siia suvepäev meile? Meie koguneme suvepäevale selleks, et võime olla koos ühise suure eesti perena. See on meie rahvuslik kokkutulek.

Kapt. Jakobson meenutas ka Võidupüha ja selle tähistamist kodumaal:

"Võidupäeva tähistuseks süütas president võidutule, mida siis kaitsesid oma mootorrattal üle maa laiali kandsid. Võidupäeva traditsiooni oleme meie toonud siia võõrsile ja seda traditsiooni kanname meie edasi suvepäevade näol, siis siin kui igal pool vabas maailmas, ütles hra Jakobson.

Jumalateenistuse pidas õpetaja Oskar Kodres. Oma kõne aluseks oli ta valinud I-mese Moosese raamatut 50 peatükki 18–21 salmid. Oma täheksidusrikkas kõnes vaatles ja Joo-sepi elukäiku Egiptuses, tõmmates võrdjooni tänapäeva elustiili ja sündmustega.

Peokõne pidas Ruut Paglant Alingsåsist, kes käitles meie rahvuslike probleeme nii siin, kui Eestis rahvusvahelisel taustal.

Kõnelaja mainis muuseas, et ajal mil küis Vabadussõja otsustav lahing Võnnu lähedal oli rõhuv enamus meie rahvast ühel või teisel kujul tihedalt seotud maaga. Eesti sõdur oli teadlik, et väljastatud maa ja sellelt saadav toodang on meie rahvale elu ja riiklik iseseisvus meie tu-

Ruut Paglant pidas pidukõne.

BES naisringlasi loterilauas. Vasakult prouad E. Tüli, H. Veervald, L. Paet ja S. Tamm. (EPL-foto Köster)

levik. Eks hiljem võivad oma mälestustest meile pajatada kaks meie keskel ast võtnud Võnnulahingu veterani (nimetatutele avaldas publik oma austust tugeva aplausiga).

Mõni päev tagasi, täpsemalt meie Võidupüha hommikul, sai teatavaks, et Euroopa Ühisturg laieneb uute liikmeriikide juurde tulekuga. Kui arvutada lühikese ajavahemikul n.n. EEC maade vahel saavutatud koostöö tulemusega, siis ei tohiks olla kahtlust, et selles protsessis peitub idu, mis viibab tõsiselt tahte Euroopa Ühendriikide kujundamiseks. Tiivastagu see ka meid erksamale tegevusele meie tuleviku vormivates ettevõtmistes. Meil on selleks vaimset ja materiaalselt eeldusi, sest meie rinne on ühtne, tahe tegudeks püsiv. Jääb vaid soovida, et vabad eestlased sama seismise soojuse ja arusaamisege toetaks ettevõtetavaid ühisüksusi ning organisatoorseid töid. Meie üksmeelne valvelolek ja panus aitaks sisendada usku ja vastupanu jõudu ka okupeeritud Eestis.

Lootuse ja vabanemise säde ikestuile hõigub. Suitsuvine sellest

Mis juhtus JUULIS?

5. juul. Päästearmee asutati 1865.a.
6. juul. Esimene helifilm ("The lights of New York") esitati 1928.a.
7. juul. Havai ühendati Ameerika Ühendriikidega 1898.a.
9. juul. Commonwealth of Australia loodi 1900.a.
12. juul. Julius Caesar sündis 100. a. e. Kr.
13. juul. Vene-Türgi sõda lõppes 1878.a.
14. juul. Prantsuse revolutsioon algas 1789.
15. juul. Rembrandt (hollandi maalikunstnik) sündis 1666.a.
16. juul. Esimene aatomipommi katsedamine Uus-Mehhikos 1945.a.
17. juul. Hispaania kodusõda algas 1936.a.
18. juul. Nero naudid Rooma linna põlemist 64.a.
20. juul. Esimesed inimesed kuul (ameeriklased Armstrong ja Aldrin) 1969.a.
22. juul. Esimene üksiklend ümber maailma (Wiley Post) algas 1933.a.
26. juul. Bernard Shaw (iri kirjanik ja kriitik) sündis 1856.
27. juul. Korea sõja vaherahu sõlmiti 1953.a.
28. juul. Esimene Maailmasõda algas 1914.a.

sisdemest varjatud vaatepiiri, aga me usume et kord tõuseb leek, mis valgustab teed kogu anastatud rahvatele Euroopas, lõpetas kõneleja.

Borás on ju tuntud igati liiki tekitlõõstuste poolest, kas BES-i juures tegutsen Naissektsoon on sääl saanud "nakatuse" jäi saladuseks. Aga innukaid käsitöö harrastajaid, mitmes töötetnikas, on rohkesti. Nagu kuuludus käiakse talvel reeglipäraselt koos kaks korda kuus, mõistagi pärast päevatööd, et oma poolse panusega toetada meie rahvuslikku tegevust. Suvepäeva publik ergutas virku töökäsi heldeksilest loo- side ostmisega. Mõne tunni jooksul müüdi tuhat ännelooši läbi. Eesti kood rikastusid kaunile käsitöö esemetega vastavalt panusele ja Fortuuna tulele.

Vahepeal täitus avar tare kõhu- kinnitajast, mis perenaiste töötet- pealt veelgi tõstis. Kuna sellega tuldi toime nii sujuvalt, siis meeleolu pe- listel aina tõusis. Kõlas ühislaul vaheldumisi V. Maanildi pillilugudega. Jalakeerutajatest polnud puudust. Tuleküllane pidu jätkus hilisõhtuni. Ajavite- ning tantsumuusika eest hoolitses hr Esion.

Kirjatuttavate kohtamine

NEW YORK (VES) — Londonis elunev Anita Tarvi sõlmis 12-ast- tasena iseseisvas Eestis kirjajä- seid omavannustega USA-s, mil- lised katkesid Eestit tabanud sünd- mustes. Saabusid aga põgenikuna läände, otsis Anita Tarvi üles van- nad kirjakontaktid ja nüüd resul- teerus see tema külasõltus USA- se, kus Virginia osariigis Alexan- drias elab üks tema noorepöve kirjajõrsu pr. J.O'Neille, kes ta külla kutsus.

Kohalik ajaleht "The Alexandria Gazette" reporterid kirjeldasid kirja- sõprade kohtamist ning ühtlasi seda saatust, mis tabas Anita Tarvi kodu- maad Eestit.

Anita Tarvi on praegu inglise ko- danik ja töötab Londonis Rahvama- janduse Arendamise Nõukogus va- nensemektretäriana. USA-s viisid tema kirjajõbrad, kes on poliitiliselt tege- vad republikaanide erakonnas, teda kontakti kongressi liikmetega ja vii- sid teda ka Valgesse Majja, kus ta sai kingitus president Nixonilt.

● Linda Olmtra Perthist, Austra- liast saabus Ameerikasse, kust ta peale USA ja Kanada eesti keskus- te külastamist sõidab edasi Rootsi.

Vaimulikku luulet

N. Kõrm: Elu külv. Luuletused. Autori kirjastus, 1971. Stockholm Dianavägen 1.

Käesolev on Nicolai Kõrmi teine luuletuskogu. Esimene, "Puhastustus- les", ilmus 1967. Huvitavam kui luu- tetused ise on elutunnetus, millest need on välja kasvanud.

Tuleb vahet teha vaimuliku ja usu- lise luule vahel. Usulist luulet on meil juba Kristjan Jaak Petersonist peale esinenud, hilisemal ajal Ennol, Underil, Visnapuul, Masingil, Lepi- kul. Erinevalt vaimulikust luulest on usuline luule harilikult ainult üks luuletaja aineliikidest, moodustades ainult teatava osa luuletuskogust. Jääb teadmata, kas autor on usklik või mitte. Usuteema on üks tema probleemide paljude teiste kõrval, näi- dates teda otsijana, kahtlejana, vas- tavaidlejana või väärtustajana. Tema seisukohad võivad muutuda, tee- ma läbib mitmeid arengumisteid.

Vaimulikus luules on see teisiti. Siin on autor leidja, mitte enam ot- sija. Tal pole probleeme. Järelikult puuduvad vaimulikul luulel arengu- võimalused ja eeldused sisemiseks võitluseks. Jääb ainult väline võit- lus — võitlus uskmatega ja nende veenmine. Kõige tulisem ja tempera- mentsem, milleni vaimulik luule võib jõuda, on hümnid Jumalale ja tema pojale. Muidu jääb tunde ja mõtte alal kõik enam-vähem sama- le pinnale. Ainult stiiliga saab staa- tilisele sisule vaheldust anda.

Kõrmi luule on puhtal kujul vai- mulik. luule, veendumuslik, ilma probleemideta. Jeesus talutab temas- se uskujaat kää kõrval nagu last igä- vese elu poole, toetab teda komista- mise korral. Õnnetunne isikliku vas-

Nicolai Kõrm

tutuse vajaduse puudumisest on kõi- kevadav ja autor kutsub üha uuesti oma ligimesi sellest osa saa- ma. Sisuliselt ei ole vahet eelmise ja selle luuletuskogu vahel. Veidi suuremal määral kui varem on siin loodus- ja koduluulet, aga kahjuks siiski üsna vähe. Mitmed luuletused kokku kühneb plit etori ulapepõl- kokku kujuneb plit aural lapsepõl- vest H üü saarel: piki merelallat rannakülakesest rannakülakese loo- kevad leppadega äärestatud kruusate, tuules lainetav õitsetolmus rukis, va- na kase külgjes rippuv mahlern, päikeseeoang tormis mässava või rahulikult uinuva mere pinnal, siin ja hämar talutur, kus ema õpetas õhtupalvet lugema, jõuluõhtune ki- rikussõit, mispuhul värskendava detailina kuuleme, et saani oli pan- dut soojaks kõetud telliskive.

Väljendusviis üldiselt on igapäe- vane ja vähenõudlik, sõnavalt ja valine. Autor ilmselt ei pea läbi- mõeldumati stiili tähtsaks, ka värsi- tehnikat mitte. Sisu ja tunne peab olema kõik. Rütmi on siiski märga- tavalt korrapäraseks kui eelmises ko- gus, nii et osa luuletustest võiks vii- sistada ja kasutada vaimulike lau- ludena.

Helmi Eller

Oskar Lillendal: EKS TEIE TEA...

Nõukogude Eestis ilmus hiljuti müügile Eesti Raadio Segakoori 25 a. tegevuse juubelil puhul he- liplaadi koori enimalt tunnustust võitnud lauludega. Heil helipa- late on toonud kaasa vabasse maail- ma ka turistidena kodumaa käi- nud eestlased, Eitekantavalt lau- lud on kõrge kvaliteediga ja väärt kuulamiseks. Koorjuhiks on sissemängimisel olnud Ants Jelema, millise nimne tagant aga leia- me üles puhtest mehe Dicoja.

Tähelepandavaimaks lauluks sel- lel heliplaadil on kaheldamata Rudolf Tobias'e "Largo", millist helindit kogu muusikaharrastav eesti rahvas tunnab laulu "Eks teie tea..." nimetuse all (olgu märgitud, et algsest ja õigest kannab see helind ikkagi nime- tust "Largo"). Kuid "Largo" jä- rel võib lugeda venekeelse — ko- gu heliplaadi etiketi tekst on vene- keelne — "slovana neivestovno avtora" — "tundmatu autori sõ- nad".

Kui aga hakkavad kõlama oreli sissejuhatava osa järele sõnad, siis peab teraselt kuulutama: ees- teikeel see pole. Kuid koori hea diktsioon ei jäta kahtlust:

"Nescitis quia templum Dei es- tis, et Spiritus Dei habit in vo- bis" — "Eks teie tea, et te Juma- la tempel olete ja et Jumala vaim teie sees elab".

Sõnades ja teksti autori polegi nii tundmatu — selleks on juut Saulus, keda kristlik kirik aga tunnab apostel Pauluse nime all. Kuid niisugust meest või autorit pole ühel õigel N. Liidu kodani- kul vaja tunda ega teada. Ja pealegi juut, kelle kohta võib lugeda ühte ja teist N. Liidu aja- lehtede ja TASS-i kommunist- keed, kui "ühiskonnale kahju- kest inimestest"...

Jääb üle vaid imestada, kust saadi ladinakeelse teksti jälgle, kuna see esineb ja sellises keela- tud raamatut, nagu seda on Uus Testament, ja Pauluse Esimeses Kirjas Korintlastele, 3-ndas pea- tükis ja 16-ndas salmis?

Kommunistliku dialektika ko- haselt on tõde ainult see, mis partei ideoloogide poolt tõeks on tunnistatud. Kuidas võib üks N. Liidu kodanik olla Jumala temp- el ja kelle loaga võib Jumala vaim tema sees elada?!

Kuid Rudolf Tobias'e looming on siiski vägev ja kiriklikult äratu- natavalt niivõrd manifesteeriv, et sellele pole võimalik teistsu- gust ja ideoloogiliselt heakskiide- tavat teksti sobitada. Ka naru- väärne-olemisel on oma piirid ja üks tõsine kommunist ei tohi enam viiskümmendkolm aastat pärast võimule pääsemist näida naruväärseena. Ometi on aga osat- tud end ka Tobias'e "Largoga" järjekordset "täis teha..."

Eelmise veste lõpposas oli jut- tu Sverdrupski jaama käimlast ja selle seinalt leitud eestikeelsest epigrammist. Sellele täiendavalt kirjutab keegi EPL luuletaja, kes hiljuti Tallinnas käinud turistina, et selliseid "kütustväärivaid" nähteid polevat vaja Siberisse ot- sima minna, vaid need leiduvad ka Tallinnas, nimelt Balti jaamas, mille käimla olevat sellises olu- korras, mis igale eurooplasele väl- jaspool raudse eesriit tundub järelestatu tekitavana.

Eestlased peavad praegust Bal- ti jaama hoonet suurimaks ar- hitektuuriliseks teotuseks Tallin- nas. Teisel korral asetseva einea- laua suur klaasist sein ja selle kaudu suunatav väljavead pör- kub vastu raudteejaama depoo suitsunud müüre ja vastu Kopli tänavat, kuna Tallinna ilusaimat panorami Toompäe üldse ei näe — sellepoolsesse hoone osasse on paigutatud mingisugused amet- konna ruumid.

Kuid Tallinna Peajaama hoo- ne on kavandatud vene arhitek- tid ja selle kohta eestlastel "mo- kaabinat" olla ei tohi...

● Euroopas viibib New Yorgi Met- ropolitan Museum'is töötav isear- hitekt Ene Susi, kes tutvub Lää- ne-Euroopa muuseumide väljapa- nekkude korradamisega.

Eestlane peab ajaloolist rootsi mõisa Sörmlandis peaministri naabruses

Talupidamine, eriti veel suures määras, on Rootsis tänapäeval vaevarikas ja enamasti seotud suurte majanduslike kahjudega. Sellest annavad selget tunnistust suurel arvul sööti jäetud põldud, tühjad taluhooned ja lagunevad mõisa häärberid. Aga eestlase viisa hing ei anna siingi alla. Nii ostis kolme aasta eest Stockholm kullagrossist Oskar Piilman, kes on tuntud ka kirgliku jahi- ja kalamehena, Fleni linna lähedal asuva looduslikult ilusa 150-hektaarilise maaalaga Stocktorpi mõisa.

Stocktorpi alla kuulub kaks kalaneeringu väikrikast järve — Mellösa ning Stocktorpfjärden. Viimane meenutab pisut Viljandi romantilist veekogu, kuigi puuduvad lossivaremed. Stocktorpi vahetus naabruses asuvad Harpsundi mõis ja Stenhammari loss. Esimene on rootsi peaministri ametlik suveresidents, kus Tage Erlander omal ajal järvel pehkinud paadis aerutas Nikita Hruštševi, Willy Brandti ja Harold Wilsoniga. Stenhammari peremeheks on praegu kroonprints Karl Gustav, kes lossi ja põllumaad päris oma vanavanaõnna prints Wilhelmi käest ja olevat nüüd läbi viinud ranged määrsed metsavarguse ja ebaseadusliku jahipidamise vastu oma maaalal.

Nõnda on raskete aegade kiuste endisest Pliitvere karjapoisist, Kose-Uuemõisa põllutöökooli juhatajast ja EEKS-Maja kindlustuseltsi reainspektor Oskar Piilmanist saanud mõisomanik Rootsis, pealegi nii ajaloolisel Sörmlandis maalilisel pinnal, kus omal ajal kuningad oma varpatele sõjameestele tänuhõlks jagasid maid.

Mõisa arhiivis on tänaseni alles vanu ürikuid raskestiloetavas kaligraafilises kirjas, millest vanim on 2. augustist 1771. Siin figureerivad kõlavad aadliperekonnanimed nagu Örnsköld, Drakenhjelm ja von Rosen.

Viimane zadlisoost Stocktorpi omanik, kes oma mõisas jahihooajal küllalisenä võitis vastu ka Hermann Göringi, kelle esimene naine Carin oli sündinud von Rosen, lõpetas oma elupäevad siin väga traagiliselt. Nimele ei olnud Adolf von Rosen majandusiniimine ja sattus 1958. aastal suurtesse rahalistesse raskustesse. Ta leiti ühel päeval mõisamajas surult koos oma naise Barbrogaga. Tegemist oli enesetõruga mahalaskmise teel. Nädel hiljem saabus Saksamaalt Rosenitele suurem summa raha, mis oleks olnud pääsemise — küid hilja! Umbruskonna inimesed mäletavad Rosentit kui head ja heldeid inimesi, kes oli oma eluajal nii hea et ta isegi kodukäijaks kunagi ei tule.

Oskar Piilman ostis Stocktorpi soodsa äritehinguaga major Håkan Insulanderilt, näidates jällegi oma head äriteheme vaimu, mis tema kullasäpa ettevõtteid en gros, "Guldvaruläsa AB", ja "Nordiska Juvel AB" on pidevalt edasi viinud vaatamata viimaste aastate konjunktuuri raskustele.

Alles mais Kopenhaagenis peetud kullagrossistide Põhjamaade näitusel saavutas Piilman oma väljapanekutele nii suure menu, et pidi tellimiste vastuvõtmise kahe päeva möödudes lõpetama, et mitte ülekoormata oma firmade töökoda.

Nüüd kontsentreeribki ta peamiselt ekspordile, kusjuures eelistatult maks artiklile on meeliviisi müüda davad masinatel valmistatud laiad kuldkiidet väga täpse ja ühtlase väljatõttusega. See on ühe rootslase geniaalne leiutus, kelle väikeses vabrikus Piilman ka majanduslikult kriisist välja aitas. Nüüd seisab ees Oskar Piilmani oma kauba tutvustamine Kanadas ja USAs.

Ent südameasjaks jääb Piilmanile ikkagi ta oma Stocktorpi mõis, mis majanduslikult ennast küll alles paar aastat pärast hakkab tasuma. Siin paneb "mõisahärra" suured lootused just forellide ja hanede kasvatamisele. Tema abimeheks on valitseja Per-Olof Gustafsson, noor ja karme habemik mees, kes on lõpetanud põllutöökooli ning balti kirjal Georg von Tiesenhausen, kelle sõjaväe ja mitmed põgenemised juba lapsest saadik on tublisti viitsutanud ja kes

Mõisa omanik Oskar Piilman söötmas luikesid järve ääres. Hoonestik asub looduskauinult kahe järve vahel.

siin Stocktorpis endale loodab leida hea leivaia ja piisiva elupaiga.

Kalatiigid, mis kaevati Oskar Piilmani taanlastest väimehe, arhiivist Ib Mögelvang-Nielsen abiga möödunud aastal, on praegu täis 12.000 suurt ja väikest forelli.

Maimude eest maksti 35 ööri tükk. Tuleval aastal võib müük kalasporidelt seltsidest kõiku minna, kes siis forellid järvedesse püüdjate rõõmiks valla lasevad. Üks 600-700 grammi kaaluv täiskasvanud forell maksab 12 krooni tükk.

Maimusid sööda peremees ise noolikalit kolm korda päevas erilise viitamiseeritud kuulikesteks pressitud punakala kalajahuga, mida valmistab arstintellitelt "Astra". Pakendi kilohind on 1,75 krooni ja päevas kulub kaladele oma kümme kilo. Et tükid eemal hoida öised vargaid, kes paadiga Mellösa järvest kanali kaudu läbi poevad, on muretsetud suur kuri kolmeastne hundikoer. Ka on peremehele käepärast alati jahipüss, et maha kummutada kakajaid, kes "maiusroaga" tiigid juba ammu on välja uurinud. Nii on muretsemist ja hoolit forellidele palju vää, sest midagi ei lähe ju iseenesest ega hõlpsasti.

Kuna järved on vähirkkud võiks neid loomakest pikapeale müüma hakata, sest endine omanik Insulander teenis oma 8.000 krooni aastas ainult vähike müügist. Senini on Piilman aga koos oma küllalistega vähid ise sumedalt augustiöödel veest välja õngitsenud ja ära söönud. Aga sapilõngajaidki on järve kaldal nähtud, kes Piilmani tütrepoega kaigastega ähvardasid, kui noormees neile möödunud hilissuvel kogemata öösel peale sattus.

Tänavu kevadest saadik on punase tõukarja kõrval Stocktorpi karjamaad näha ka 250-pealist hanekarja. Nendest tuleb mõisale uus tuluallikas, kuigi nende söödamaast söödamaale ajamise praegu on küllaltki tegemist. Elusa hane eest maksab tapamaja praegu 40 krooni kui see on oma 6 kilo raske.

Aga siingi võib kahju tuua reba-

ne, kes karjamaade läheduses on ikka ringi luusimas. Hanede ütlugemisele näeb proua Ellise Piilmani igal õhtul suurt vaeva. Ikka juhtub, et üks või kaks tükki on puudu.

Aga pererahvas töötab end sellega, et siin on vaid tegemist valesti lugemise ja mitte reinuvarde rebase vargusega. Vahel kui metsakohal kriiskavat varese kraaksumist pike-mat aega kuulda, haarab peremees jahipüssi ja kihutab autol maanteed mööda metsa poole, et vaadata kas ehk rebane siiski mitte hanevargalt pole käinud. Tavaliselt jälitab vares kangekaelselt rebast kui see oma saagiga metsa libub. Kõik need kriikad on Piilmanil kui vanal jahimehel hästi teada. Ta on ka pikki aastaid olnud eestlaste jaoks "Hubertuse" innukaks esimeheks, muretsedes hääde jahimaa rentimise ja liikmete juurdekasvu eest.

Kibedusega kõneleb Oskar Piilman praegu valitsevast jultunud rõõvjahist ja lubadeta kalapiügist. Ta meenutab siinjuures Rootsi jahipidamise ajalugu, kusjuures alles 100 aastat tagasi salaküttimise eest teatud juhtudel oli surmakaristus.

Gustav Wasa ajal näiteks oli kallimate karusloomade peale riigi monopol. Veel 17. dal sajandil olid maksavad täpsed seadused, mille järgi talunik tohtis piinistesse püüda vähemad metsloomi oma toidu tarvis. Ainult kuningatel oli jahipidamise õigus. Suured maaalad olid n.n. "kronopargid", nagu tervet Olandi ja Ahvenamaa saared. Aadlikud võis kaotada kõik oma eesõigused kui ta jahimäärustest üle astus. Luikede ja suuremate metsloomade salaküttimise eest oli surmanuhtus. Kõigi kaitseks kutsuti kaitsja liberaalne Gustav Kolmas andis aga 1789. aastal õiguse jahti pidada igalühele, kes omas maa. Nii sai aadel ja mitteadadel ühedeõigustlikuks. Seetõttu aga häviti lugematult suurt hulk metsloomi paar aastakümne jooksul ja asjatund-

Voistlus algupäraste näidendite saamiseks

Lakewoodi eesti ühingu näitering, soovides eesti näitekunsti tegevuse võimalusi omapoolselt rikastada uute algupäraste näidendite kaudu, kuulutab välja ülemaailmse näidendite võistluse.

Esiteatavate tööde sisuline külg on autorile vaba, teosed võivad olla kas sõna- või muusikalavastuseks, draama lavaliseks esituseks, teatriõhtut saks tingimuseks on, et töö peab olema lavaliseks esituseks, teatriõhtut iseseisvalt täita suutev looming ja mitte noorsoo- ega lastenäidend, võimalikult väheste arvu tegelaste ning lavapiltidega.

Võistlustööd saata Lakewoodi Eesti Ühingu Näiteringi nimele, c/o Lakewood Estonian Ass., P.O. Box 616.

Üldbalti kommerss

HEIDELBERG (V) — VIII üldbalti nn. rahvastekommerss 8. mail Heidelbergis, sellele eelnenud perekonnahütu 7. mail ning kaatrisõit Neckaril 9. mail olid rahvarikkaimad Balti Seltsi "Heidelbergi ringi" ajaloo: kommerssil oli 150 viistlast ning üllõpistat 40-es erinevas värviteklis, kuna perekonnahütu ja laevasõidut oli kummalgi 125 osavõtjat. Seckord olid külastis hulgas ka riigisaksa korporatsioonide viistlastkogude esimees ja teisi juhtivaid riigisaksa korporante. Esindatud olid ka kaks vene korporatsiooni Riias.

Eesti sektoris olid esindatud EÜS-i, Vironia, Fraternitas Estica, Sakala, Rotalia, Revelia ja Leola värvid. Üks viironus oli tulnud Inglismaalt, üks frater esticus, kolm noort rotalust ning üks noor eüeslane Rootsiist. Rootsiist oli tulnud ka eestlasi presideeri konvendi — Leola — volinik vill V. Terasse, kes pidas eestlaste nimel tuumaka lühikõne. Läti presideeri konvendi — Tervetia — volinik oli lennanud kohale koguni Chicagost.

Samal kommerssil määrati kindlaks ka tuleva aasta — 1972 — IX üldbalti kommerssi ajad ja kohad: kommerss toimub 13. mail Heidelbergi lossi kuningasalaal, kuna perekonnahütu oleks pev varemni, reedel, 12. mail (töönaoliselt rest. Stifftmühle's) ja laevasõit Neckaril pühapäeval, 14. mail.

Tuleval aastal presideeriavad kolme rahvuse vanuselt üheksanda korporatsioonid: Baltisaksa Neobaltia (asut. Tartus 1879, värvid: sinine-valge-oranž), eesti Tehnola (asut. Tallinnas 1921, värvid must-roheline-valge) ja Läti Beveroniia (asut. Riias 1922, värvid violet-kuld-sinine).

Kuna Saksamaa pinnal pole teadaolevat ühtegi korpi Tehnola liiget, siis paluvad korraldajad Rootsis ja mujal asuvald Tehnola kommittioone aegsasti korraldajatega kontakti võtta ning oma puhkused Heidelbergi üritustega kooskõlastada.

jate arvates pole Rootsi sellest veel tänapäevani päris toibunud.

Koos Stocktorpi mõisa omandamisega on Oskar Piilmanil ka kohustus vee reguleerimise suhtes. Suvevi ei tohi ta oma maa-alal tammivaravaid kinni panna, sest muudu saaksid heinamaad üle ujutatud. See oht on suur siingi Fleni linnale kevadel jääsulamise ajal.

Juba 10. mail tuleb tammiuugid avada. Täpne veenivoo on kividelt ära märgitud. Septembrist on maksav talvine veeseis, mida ka tuleb silmas pida, et kahjusid ei tekiks. Viimane leping Stocktorpi tollaajale omaniku vabaproua Drakenhjelmiga kohalike talunike vahel sõlmiti a. 1865 ja see on maksav praeguigi, kusjuures kirjaoskamatu talumehed alla kirjutusts on erinevate kodukohade märkidega, milleks olid primitiivsed puuste lõigatud monogrammid. Nii jätkuvad kõik vanad traditsioonid ka eestlaste mõisomaniku ajal, kes tööpoolest näib olevat "ihu ja hingega" oma metsade, põldude ja loomade küljes kinni.

KARIN SAARESEN

J. Jäätma ettevõtjate esimeheks

Juho Jäätma

Eesti Ettevõtjate Ühingu juhatus valis ühingu uueks esimeheks juhatuse koosseisul 29. juunil Juho Jäätma ja abiesimeheks Erast Oilingu.

Juhatus sekretäriks jäi Voldemar Krüppelman, laekuriks Herberg Iir ning ametita liikmeteks Aleksander Surkevits, Rein Uustal ja Oskar Piilman.

Ei saa riik-kondrust

TORONTO — Roman Dowhopoluk, kes tegutses Torontos üle reisisbüro juhatajana nõuab Kanada valitsuselt 100.000 dollarit kahjutasu, kuna ta soovivaldus Kanada kodakondsuse saamiseks on viimase 11 aasta jooksul neli korda taasis liikatud immigratsiooniministri otsusega, seltest hoolimata, et ta on kodakondsuse kohtus vajalikud kaviifikatsiooninõuded täitnud.

Põhjuseks kodakondsuse andmisest keeldumiseks võivad olla mitmed asjaolud, nagu näiteks vaimuhaiguse pekkonnas ja ka poliitilised põhjused. Dowhopoluk saabus Kanadasse koos oma vanematega Poolast 1959. a. milalal ta oli II-aastane. Ta võtab omaks, et ta kuulus Kanada kommunistlikku parteisse, kuid kinnitab, et astus seal välja kaheksa aastat tagasi. Ta on teeninud ka Kanada sõjaväes.

Tunduvalt muutunud VÕRU Industrialiseerimine käigus

Friedrich Kreutzwaldi sünnimaja.

Lõuna-Eestis asuvat toonase Võru maakonna "pealinna" Võrust, mis teadaolevalt andmeil on pärast sõda tunduvalt muutunud ja ka tunduvalt laienenud — suurenenud, pole paguluses viibijali kuigi palju konkreetset tänapäevast ettekujutust. Sest kodumaakülastajast on ainult väga vähestel kordaläänud Võrru sõiduks loasaamine, kuna nõukogude võimud peavad Võru linna ja selle rajooni ja paljusid teisi Eesti keskusi välislastele "keelatud piirkonnaks". Millistel määral ja millistel põhjustel keelatud piirkonda kuuluv Võru linn enam kui veerandsajandi kestel on muutunud, selgub osaliselt, kuid siiski konkreetset pilti manavalt ühest ligemale loo leheküljeliseid brošüürist, mis käesolevalaamatu poolt välja anti. Allpool esitamegi nimetatut iseloomulikke näiteid ja fakte.

Eesti iseseisvuse päevil Võrumaal pedagoogilist tegevust alustanud A. Ivask, brošüüri "Võru" autor, märgeb, oma teose sissejuhatuses, et "Täname Võru on pulbitseva eluritmiga linn, mis pole tuntuks mitte ainult "Kalevipoja" häälima, kuna Võru elanikkond oleval enamikus tööstuslikku tegevusse rakendunud. Selle juures jätab A. Ivask ütlema, et suurem osa Võru tööstustoodangust valgub Venemaale ja teistesse "sotsialismimaadesse", kuid järgnevatel lehekülgedel selgub see nagu iseenestest, varjamatult.

Enne kui pisut lähemalt vaadelda, millised tööstusharud väikeses Võrus on pärast sõda suure ja laia Venemaa tarvete rahuldamiseks käiku rakendatud vaatlame kõige olulisemaid muudatusi Võru välisilmes.

Nagu kõigile endistele Võru elanikele ja toonastele Võrus käinutele teada, oli Võrus kolmkümnend aastat tagasi kaks pikka peatänavat — Kreutzwaldi tänav ja Jüri tänav. Esimese kohta märgeb A. Ivask, et "...inimene jäi see valnalinnale kõige tüüpilisem tänav sõjast peale, ku puutumat ja pakub praegu silmale võrdlemisi kirevat pilti. Kuna vastavalt kunagiste ehitajate jõukusele on siinne hooneistus äärmiselt mitmekesine. Selline vana linn valnalinnas on säilinud tött teida üksnes Kreutzwaldi tänav lühikeses lõigus. Tänav alguse suunas liikudes võib turist tähelepanu Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Võru Keskkooli neljakorruselise hoone, mis asub tänavast veidi eemal." Endine Jüri tänav, mis oli ajal ajal Võru linna peatänavaks, kannab nüüd Linn tänav nime. Nii nagu vanasti, asub eelmisel tänaval praegugi linnavalitsuse hoone endise ühekorde ehitise, kuid Töövetekomitee nime sildiga. Vanasti asus Võru keskus või "süda" Turuplatsil, Tartu ja Jüri tänavete piirkonnas, kuid nüüd on linna keskus Lenini tänavast idapoole liikunud — nimetatud Kreutzwaldi tänav piirkonda. St. Rõpna meenutab, et endise Võru postkontori ja Võru Poeglaste gümn, hoonele lähedusse. Viimased hooned jäid sõjast purustatuna, kuid samasegegi hävinud paljud elumajad Jüri, st. praeguse Lenini tänav mõlematel pool.

Võru endine turuplats, mille ääres asusid Võru linna vanim maja — Õpetajate seminar hoone, Võru Maavalitsus ja Võru luteriusu kirik, on nüüd Komsoomoli väljakuks muudetud ning see on otseks jätkuks Võru pargile, mida ühendab pikk kaskedest alle.

Kas omaaegne Võru "pilvelõhk" viiekordse "Põllumehe" hoonena endisel Jüri tänaval alles on või mitte, ei selgu A. Ivaski brošüürist, nagu ei selgu ka see, kuhu nõukogude võim ehitas 9-koruselise tornelamu, mis on praeguses Võrus kõigeimaks hooneks.

Endine Võru teatri- ja kontsertmaja "Kannel" püsib, kuid see on ühis kondiitrus korras suurendatud ja omab nüüd kolm saali ettekanneks. See on isetegevusliku rahvateatri "Kannel" hoone ning selle lavaliseks juhiks on keegi R. Adelman.

Endised Võru äärelinnad Võrusoo, Nõrma ja Liitva on nüüd kõik hoonestatud, kusjuures Nõrma linnas asub tahetaks kujunda elamurajooniks 3500 elaniku. Uude arvatakse praeguse Võru elanike arvu 12 000. Linnas hoonete arvuna märgitakse 120 (1944. a. oli Võrus 499 maja).

Uute tänavatena märgitakse praeguses Võrus Vilja tänav (nõrma linnas), Gorki, Koidula, Leegi, Pioneeride, Lembitu, Rimehi jt. tänavaid. Rimehi tänav ääres asub teatrihoone "Kannel".

Praeguse Võru suurimaks tööstuslikuks ettevõtteks on Tamula järve kaldal (end. "Juudi-pargi" läheduses) asuv Võru Gaasiandlus- ja tselluloositehas, kus tööliste arv ulatub ligemale tuhandele.

Brošüürist märgitakse selle puhul: "Tõnu GAT-ile (nii nimetatakse tehas Võru kõnepruugis) on Võru neli saanud tuntuks kaugele väljapoole meie kodumaa piiride. Tehase toodangut on realiseeritud kõigis sotsialismimaades, Indias, Iraakis, Araabia Ühinenud Vabariikides jne."

Tehase suuremaks tänapäeva Võru tööstuseks on Võrusoo, raudteestajama lähedale rajatud, juustutehase, mis oleval 1970. a. tootnud 2500 tonni juustu. Sellegi ettevõtte saadused valgustavad enamal määral Eestist välja, üksikuid kas Venemaale või mujale. Väljapaistvat osa tänapäevases Võru tööstuslikus tegevuses etendab ka Võru Toorlinnababrik, mo-

dustades kogu linna tööstustoodangust 6 prots.

Kuna Võru ja Petseri ümbruse linna kasvatuse ei suuda vabrikut tootrina rahuldada, veetakse seda sisse Lätist, Valgevenest, Pihkvast ja isegi Jaroslavi oblastist, rääkimata Viljandist ja Pärnust. Saadused lähevad samuti mitmele poole mujale, ennekõike Nõukogude Liitu.

Üheks paremini mehaniseeritud ja heakorraldatud ettevõtteks peab A. Ivask Võru tellistehast "Võrukiivi", mis rajati vabariigi lõpuastal tollal Võru hästituntud V. Kuuse poolt. "Võrukiivi" tootvat aastal 36 miljonit tingistellist. Kuna ümbruskonna savi on kõik otsa saanud, veetakse tehasele tootmaterjali 15 km. kauguselt Joostist. "Võrukiivi" saavat igas kuus Tallinna 200 vagunit tellisteid, kuid palju neid Pihkva kaudu Venemaale veereb, jätatakse lugema ütlema. "Võrukiivi" tööliste oleval tehase lähikonda ehitatud 1969. a. 7 elumaja, üks neist 55 korteriga.

Nimetamata ei saa jätta ka Nõrmaale rajatud Võru Metsakombinaati, kus töötab 500 töölisi. Selle toodangu puhul märgitakse brošüürist, et "20 prots. toodangut realiseeritakse väljapoole koduvabariiki", mis võib aga ka tegelikult palju suurem olla.

Ülevaates nüüdisaegsest Võru linnast peab autor pikemalt dr. Fr. R. Kreutzwaldi töö ja tegevuse kirjeldamisel Võrus, mille juures erilises vastluses orbiiti on langenud Kreutzwaldi mälestuse järvimälestamine praegusele ja tulevastele põlvkondadele.

Kirjeldades "Kalevipoja" kirjutaja hoonet, märgitakse seal muuhulgas huvitava asatoluna seda, et hoone remondil 1960. oleval "võõrriiklaste vahelt leitud revolutsioonilisi brošüüre ja ajalehti." See "õnnistav leide" pannakse omaaegse raamatukaupluse omaniku ja väikelelajaja F. Karlsoni arvele — "omaniku revolutsioonilise meelsuse kinnituseks" — kes sajandi algul oli raamatukaupluse omanikuks kõnelevas Kreutzwaldi majas, mis hiljem, juba vabariigialajal muudeti Kr. muuseumiks.

Kreutzwaldi maja juurde kuulunud ühes asuv ait oleval "31 577" ber ehitatud elumajaks ja selles asu-

■ Brasiilia kindlustuseltsid, toetudes statistilistele andmetele, väidavad, et kõige eluohtlikum töö on jalgpallikohtunikel. Järgnevad taksojuhid, maksuagendid, kohtuajuturid politseikomissarid, pokisjad, reporteerid, detektiiivid, piletikontrolörid ja kaardimoorid.

■ Mõnel Lääne-Euroopa maal süüakse hobuseliha rohkem kui lambaliha. Näiteks Belgias läheb hobuseliha keskmiselt 3,2 kg iga elaniku kohta aastas.

■ Kopenhaagenis suri 90-aastasena taani maadeuurija ja autor Ejnar Mikkelsen. Mitmed ekspeditsioonid viisid teda Gröönimaale, kus ta aitas väljaarendada kalandust, ning töstis gröönimaalaste elatistaset. Tema teostest on kõige haaravam "Eksinud Arktikas", mis käsitleb tema reisi Gröönimaale 1909–12 aastal. Mikkelsen ja tema reisikaaslane olid kaks talve Gröönimaa kirderannikul lume vangis, kus nad sattusid hullumeelsuse verele ja olid sunnitud tapma oma koerad, et kuidagi elu sees hoida.

■ Long Beachis, Kalifornias avati turistidele tutvumiseks erru läinud ookeaniaririk "Queen Mary" ja juba arvapäeval külastas seda mitu tuhat inimest. Long Beachi linnavalitsus ostis laeva 1967. a. kavatsedes selle muuta tulevikus hotelliks ja meemuuseumiks.

■ San Francisco lahe põhjas tehtud arheoloogilistel kaevamistel leiti noore indiaanlanna skeleti osad. Teadlased ütlevad, et see Põhja-Ameerika põliselanik elunes seal vähemalt viis tuhat aastat tagasi. Tegemist on vanima skeletileiguga selles piirkonnas.

■ Väga rikkalikule leilel sattusid ungari arheoloogid Nadapi külas, mis asub Velence järve kaldal Balatonist kirdes. Maapõuest tuli päevavalgele üle kuuesaja varasemast rauaajast pärit eseme. Need pannaakse vaatamiseks välja Istvan I muuseumis.

■ Veel hiljaegu oli Borneo saarel kombeks, et tükiksimuste lahendamiseks olid naised. Mehed sõlvasid üksteist, aga duellile läksid nende naised. Mehed võtsid enda kanda organiseerimisvõime ja määndzherikohustused.

■ Indias on tavaks, et isad ja emad hakkavad kaasavara valmistama juba tütre sissinat peale. Mõõdukalt aastad ja igasuguste linade, linikute, nõude määgi kasvab pidevalt. Puhmaga pälv pannakse kõik kogu varamaksiks välja. Nisugune kaasavara kogumise epideemia on levinud kõigis ühiskonnakihtides.

■ Kui naapollaste perekonnas sünnib kahekümnes laps, peavad vanemad uuesti abielluma. Sealjuures ei tohi senised lapsed pulmast osa võtta.

vat fondidearu ja osa ekspositsioon. Ruume kasutatavat ka perioodiliste näituste korraldamiseks.

Andes lugejaile lühilühivaadet Võru lähema ümbruse loodusest, kalapüügist ja jahipidamisest, selgub, et Võru külje all olevate järvede — Tamula ja Vagula, veepind on kunstlikult allavildunud tekitamas murelikku olukorda nende järvede tulevikule oas. Juba praegu oleval järvede vaheline side jõe kaudu kadunud. Samasegelselt on järved looduslikult "kinni kasvamisest" mispärast autor ei jätta küsimata, kas kaugemas tulevikus need Võru "looduspärlid" hoopis ei kao?

Juhistest turistidele selgub, et Võrust väljuvad bussid: Tallinna 5 korda päevas, Tartu 10 korda, Viljandi 3 korda, Vastselina 17 korda ja Pihkva, Petseri ning Pärnu 2 korda jne. Linnaline on Võrus 7. Edasi märgitakse, et Võrust Moskvasse on 820 km, Tallinnasse 265 km, Leningradi Tartu kaudu 410 km, Tallinnasse 265 km, ja Riiga 240 km.

Sõugikohti on Võrus 5-es söökla, kingi saab parandada 1 kohas, õböda samuti 1 kohas. Bensini müük toimub 1 kohas ning apteek on kaas, samuti kinoid ("Avangard" ja "Norus")

■ Kui palju uppunud laeva võib merepõhjalet leida? Kaks Ameerika teadlast püüdis sellele küsimusele vastata. Briti kindlustuskompanii "Lloyd", samuti teiste organisatsioonide andmete põhjal arvutasid nad välja et viimase 20 aasta jooksul on toodud Neptunusele igal aastal ohvriks umbes 500 laeva. Praegusel ajal on merepõhjas vähemalt miljon laeva. Teiste sõnadega, merepõhja igal 14 ruutmiili kohta tuleb üks uppunud laev.

■ Sikkini viiristriigi elavate suuharude meeste ja naiste vahel valitseb haruldane liplikus, riide ja sõnasõda ei esine. Põhjuseks on see, et mehed ja naised räägivad eri keelt. Neid nimetataksegi "meeste" ja "naiste" keeleks. Pahahtitult oskavad abikaasad (eriti mehed) halvasti oma elukaaslast keelt ning eelistavad seetõttu kas lülide mitte rääkida või kasutada suhtlemiseks milimika ja zheste.

Autopesuga suurlaagri

TORONTO (EPL) — Toronto esiti gaidlipkond "Põhjala Tütreid" startis möödunud aastal omapärase üritusega — ühe eestlasest autogaraaži omaniku vahendusel ja toetusel asusid gaidid kaasmaalaste autosid pesema, et sissetuluga koguda Kotkajärve laagrikultsid.

Üritust korralti ka tänava kevadel. Esimene juuniku laupäev kuulutati "operatsiooniks Puhas Auto", mis aja kestel kümnekond gaidi töötasid hommikul õhtuni autopesuajana. Autopesuajast võtsid osa ka lipkonna juht ja rühmailem Margot Nortmaa ja Leivi Terts.

Kuna autopesimine maksab Toronto laupäeviti 2-5 1/2 dollarit, siis tegid Põhjala Tütreid oma hoolika enam kui poole odavamalt. Nende normihind autopesumise eest oli üks dollar. Et gaidlikult üritusest kõige enam huvitatud olid kaasmaalased, siis maksid enamik hoolikalt, teadnud töö eest sama palju kui autopesuamine tavaliiselt maksab.

"Puhta Auto" operatsiooni lõppedes ja teenitud dollarite kokkuvaramisel said gaidid rõõmsa üllatuse osaliseks — eestlasest autogaraaži omanik hr. Nortma pani omalt poolt samasuguse summa laekumisele juurde, nagu oli saanud autode pesemise eest.

Võimlejad New Yorgis

NEW YORK (EPL) — New Yorgi Eesti Majas toimus ühe eesti naisvõimlemisrühma organiseerimine, mille algatajaks olid Anu-Irja Parming ja Kati Sakniti.

Neist esimene, kes töötab New Yorgi TV-võimlemise juhi instruktorina, jääb rühma võimlemisjuhiks.

Kaasa aitab omaaegse New Yorgi võimlemisühina juht Saima Parming, kuna pianisti kohused võttis oma peale Ain Käner.

Leinateateid

Vändras, Eestis, suri 15. juunil praeguse okup. Eesti tuntumaid autovõiduõitjaid Ants Vaino, kes töötas Vändras autojuhina. Ta on tulnud vormel-4-klassi võiduõidul N. Liidu meistriõitustel hõbedamedalile.

Piefonis, Austraalias, suri 13. mail Jüri Kakk, sünd. 17. apr. 1894 Kui-gatis.

Sydneyes suri 5. juunil Leena Laas, n-n Reisenberg, sünd. Avinurmes 17. sept. 1888.

Sydneyes suri 9. juunil Max Ohmann, sünd. 10. okt. 1895 Tallinnas.

Leinateateid

Meie unustamata armast ema,
vanavanaema

Riste Schmuul'i

* 7.2.1891 Muhus

† 1.7.1971 Göteborgis

mälestavad sügavas leinas

POEG ARNOLD

POJAD ARTUR ja RUDOLF
perekondadega

Kui mureorus käisin täis kur-
vastust,
Kui silmapilril seisin täis ahas-
tust —
Siis uuest kerkis taevas mul
lootuskoi
Jää kindlaks hädas, vaevas, Sind
ootab võit.

Matuseetalitus toimub laupäeval,
10. juulil kl. 13 Kivibergi Helga
Korseti kapellis. Pärast matuse-
talitust koosviibimine Redbergs-
gärdenis.

Armast

Riste Schmuul'i

mälestades:

BORIS, VALLY,

SIRJE SCHMUUL

Armast isa ja vanaisa

Ago Reio't

* 8.9.1895 Karulas

† 29.6.1971 Buenos Airesis

mälestab leinas

LEMBITU

perekonnaga

"Miss" üritab comeback'i

KAPLINN (VES) — Kolm aastat tagasi viibis Miami Beachis "Miss Universumi" valimisvõistlustel teiste iluduste hulgas ka "Miss Lõuna-Aafrika" Monica Fairall, kes

ema poolt eestitar (ema sündinud Senta Treffner).

Seal sai ta tutvuste kaudu lähemasse kontakti eestlastega ja kuna eestlased oma rahvuslippudega esinesid suurel "rahvuste defileel" läbi Miami ja Miami Beachi, siis võistlust korraldavad toimikond andis nõusoleku "Miss Lõuna-Aafrika" viibimiseks eestlaste "osakonnas" sel uhkel defileel.

Talal Monica Treffner-Fairall valiti juba supertrikoode osas esimeste 15 hulka. Tal oli väljawaateid edasiseks, kuid Lõuna-Aafrika vabariigi kulu ja kirjadega valmistatud ning viimasel hetkel enne õhtukleitides võistlust Kaplinnast kohale jõudnud riieus ei vandanud nõuetele ja võistluse diskvalifitseeriti.

Monica esines tänanu taas Lõuna-Aafrika Natali osariigi iludusvõistlusele ja valiti "Miss Nataliks". Sellele järgneb Kaplinnas kohalike erimiste omavahelise võistluse "Miss Lõuna-Aafrika" tiitlile ja selle võitja ilmub jälle Miami Beachi seeaastasele "Miss Universumi" valimisele.

Armast tädi

Ilse Uesson'i

leinab

MADLE AAYIK
perekonnaga

Ootamatult lahkunud

Ilse Uesson'i

mälestab leinas

VALIS-EESTI
KORP: WAINLA PERE

Oma kallist sõpra

Ilsekest

leinavad

WILMA
ASTA
LIA

Mälestame vaikselt leinas
head sõpra

Karl Lepp'a

ALMA ja KAAREL

VIRELAID

Oma endist lauluvenda

Ago Reio't

† 29.6.1971 Buenos Airesis

leinab

STOCKHOLMI

EESTI MEESKOOR

Uus doktor

Toronto ülikoolis saavutas doktori kraadi prantsuse keele alal Helje Porre.

Tema väitkirjaks oli uurimus prantsuse komöödiast 1612–1655 — From Tabin to Moliere: a Study of French Comedy Between 1612 and 1655.

Helje Porre, kes on sündinud Tallinnas, saavutas B.A. ja magistri kraadi varem samas ülikoolis.

Omas Prantsuse valitsuse stipendiumi töötamiseks Sorbonne'i ülikoolis Pariisis. Lõpetas O.C.E. ja töötas keskkooliõpetajana Jarvis C.I. Torontos. Oppis edasi Kanada riigi stipendiumiga ja omas "Teaching Fellowshipi" Victoria ja Trinity College's Toronto ülikooli juures. Ph.D. uurimistöö teinud Pariisis. Töötab praegu õppejõuna (assistent professor) Glendon College's York University's. Kuulub korp: Filiae Patriaesse.

Nimetamised

Ühenduses läänivalitsuste ümberkorraldamisega kinnitas valitsus uue organisatsiooni teinistajad. Stockholmii läini planeerimisdirektori k. t. nimetati Jaan Viira ja Norrbotteni läänitarhitekti abiks Märt Saarm.

Sotsiaalvalitsus on dr. Kaajula Rämmlali Lundist eistanud kandidaadiks Skurupi ja Trelleborgi jaoskonnastriid kohale. Provintsiäärarstideks on nimetatud Stockholmii linnadistriktide arstid Harald Keiland ja Friedrich Luksep.

Armast

Ella Troon'i

mälestavad kurbuses tema surma 1 aastapäeval 8. juulil.

ABIKAASA

TOTRED ja RISTITUTAR
perekondadega

Armast

**Adele
Koolmeister'it**

leinab

MILJANDE ISAGA

Punategelase muljed BATUN aktsioonist sinimustvalge lipuga

(VE) — "Miljon korti demokraatlikum..." on ühe pika artikli pealkiri Tallinnas ilmuva tähtsaima komparteilise "Rahva Hääle" 6. juuni numbris. Selles kirjutuses püüab Tartu ülikooli parteiajaloo õppejõud J. Kalits selgeks teha, et N. Liidu riigikord, kus valitseb "sotsialistlik demokraafia" on lõpmatult rohkem demokraatlik kui lääneriikide riigikord, mida ta kutsus "kodanlikuks demokraatiaks". Ühtlasi kurdab ta, et "antikommunisti, antisovetismi ja igat liiki revisionismi ideoloogiad" püüavad kõigi vahenditega ülistada "kodanlikku demokraafiat" ja laimata "sotsialistlikku demokraafiat", milise diversiooni osas peaksid nõukogude kodanikud olema teadlikud ja valvsad.

Lääneriikide ja Nõukogude Liidu demokraatia võrdlemisel kasutab J. Kalits omapärast sofismi. Ta lükkab tagasi mõttes ja soovid n. õi puhta demokraatia järele argumentid, et demokraatia mõiste on lahutamatu seoses klassiolemusega ja et mingisugust üldist demokraatia ja vabaduse mõistet ei ole üldse olemas. Samuti ei tulevat Nõukogude Liidus kõne alla mingisugune demokraatlik opositsioonipartei, sest Kommunistliku Partei programm esitab põhimõtet, et partei eksisteerib rahva jaoks ja teenib rahvast.

"Mis peaks siis olema opositsioonipartei juhtimõtteks?" küsib J. Kalits, seega demagoogiliselt mõista andes, et igasugune demokraatlik opositsioon oleks rahva vastane.

Kirjutuse lõpetab ta üteldes, et "proletaarne demokraatia on miljon korda demokraatlikum igast kodanlikust demokraatiast".

Artikli autorile ei anna rahu ka pagulasajalehed. Ta kirjutab: "Ja oneti püüavad samad kodanliku demokraatia esindajad praegu oma emigratsioonis ilmutada lehekeste veergudel väita, et Nõukogude Eestis polevat sõna- ja trükkivabadust." Sellele väitele annab ta enda meelest väga kindla ja loogilise vastuse, mis kõlab järgmiselt: "Kui trükkivabaduse all mõistetakse vabadust astuda välja (õue)ruhu huvide vastu, siis just sellist vabadust ei saa nimetada demokraatlikuks ja sellist vabadust rahvas ei vajagi". Sellega on selgelt välja öeldud, et Nõuk. Liidus omab trükkivabadust ainult kommunistlik partei, kes otsustab, mida rahvas vajab ja mida rahvas ei vaja.

Huvi pakub selles kirjutuses veel järgmine lõik. J. Kalits kirjutab, et kui tema viibis turistina Ameerika Ühendriikides, siis oli tal võimalus näha kahte poliitilist demonstratsiooni. Ühed demonstrandid olid toetanud Fidel Castro Kuubat ja need olla politsei poolt sunnitud peatselt laiali minema.

Edasi kirjutab J. Kalits: "Nägin ka teistsugust demonstratsiooni. Linnas kihutas auto kodanlike Balti riikide lippudega. Seda ei takistanud politsei. Teda ei häirunud autol karjitud kärerikad loosungid — reaktiooniliste emigrantlike ringkondade peameeste nõudmised, mida emigrantide noorem põlvkond nimetab fanatiliselt jampsiks."

Hea, et "Rahva Hääle" lugejad said nüüd partei enda lehest teada, et New Yorgi tänavatel sõidavad autod lehviva sini-mustvalge li-

puga. Tegemist oli ilmselt BATUN'i demonratsiooniga, millest meie leheküljel varem juttu on olnud. Ning vastandades pagulaseestlaste noorem põlvkonna "reaktsiooniliste emigrantlike peameeste" teeb Kalits — võibolla teadmatusest — uperpalli. Just see Balti demonratsioon, mida ta nägi, oli juhatatud ja läbi viidud eestlaste-lätlasteleedlaste noorema põlvkonna poolt, kes on aktiivsed BATUN'is tegevad. Johannes Kalits on Tartu Riikliku ülikoolis Nõukogude Liidu Kompartei Ajaloo kateedri juhataja, omab ajalookandidaadi kraadi ning dotsenditiiti. Peale selle juhatab ta ülikoolis Kommunistliku Kasvatuse Laboratooriumi.

J. Kalits — kes on umbes 45–50 aastane — viibis tiesti möödunud aastal Ameerikas.

Tal oli New Yorgis juhuslikke kokkupuutumisi ka mitme eestlasega, nii nagu ta on seda ka ise maininud propagandalehe "Kodumaa" veergudel.

UNO liikmed tahavad välja New Yorgist

NEW YORK — Shveitsi valitsus ehitab praegu Genfis 15 miljoni dollarilist erituba oma kuulsa Rahvuste Paalele. Seoses sellega on tekkinud uuesti küsimus, kas ei peaks Ühendatud Rahvaste Organisatsioon New Yorgist Genfi üle kolima, et pääseda emale Manhattani härmist ning kuritegevusest?

Ajakiri "Time" poolt sooritatud küsitlus UNO delegaatide hulgas näitas, et ülekaal vahetageks 53–24% on New Yorgist väljakolimine kasuks. Uute asupaikadena soovitati populaarsuse järjekorras Genfi, San Francisco, Rooma ja isegi Lääne-Berlini. Peamiseks põhjuseks, miks peakorter jääb tõenäoliselt ka edaspidi New Yorgi, on asjaolu, et USA katub praegu 31 protsenti UNO kuludest — kogusummas 160 miljonit dollarit aastas — ja kui peakorter koliks mõnda teise riiki, kaotaks USA tõenäoliselt huvi selle kuluka toetuse vastu.

Kui esineb surnajuhtum

Konsulteerige suurima usaldusväärsuse matusebürood

**Thure Söderquist
Begravnings &
Eldbegängelsebyrå**
Mariatorget 1

116 48 STOCKHOLM

Tel. 44 80 07, 44 80 58

Eriala:

**Eestikombelised
matuseetalitused
Õopäevane rahe**

Leinateateid

Awawas, Kanadas, suri 21. juunil Aino Novak, n-na Loppi, sünd. 16. oktoobril 1920 Antslas.

Austraalias suri 8. juunil Marie Hell, n-na Arak, sünd. 22. nov. 1859 Eestis.

Nynishannis suri 12. jaan. Anna Nööp, sünd. 15. det. 1889.

Cardiffis, Inglismaal, suri 3. juunil Peeter Paju, sünd. 11. jaanuaril 1904 Tallinnas.

● Sundsvalli rackojas abiellusid fil.kand. Christer Östlund ja fil. mag. Sirkka-Liisa Pärtel, laboratooriuminsener Lemit Pärteli ja tema abikaasa Linda tütar.

Idaagentide kasvav aktiivsus Saksamaal

Vaatamata Lääne-Saksa valitsuse idapolitika tugevnevad idabloki spionaažirühmades Lääne-Saksamaa vastu. Ajakirja "Quick" (nr. 27 — 1971) andmeid ületas 1970. aastal Lääne-Saksamaal tegutsenud spioonide arv kõik eelmiste aastate arvud. Et nende agentide tegevust parandada, avaldas Lääne-Saksa siseministerium üheskoos kõigile idabloki agentidele — loobuda vabatahtlikult spionaažitegevusest ja registreerida end Lääne-Saksa siseministeriumis. Kõigile neile isikuile kindlustab Saksa Liiduvabariigi valitsus karistamatus (Straflosigkeit).

Lääne-Saksa siseministeriumi aruanne näitab, et see üleskute andis tulemusi. Nimelt kõigist neist agentidest, kes 1970. aastal Lääne-Saksamaal avastati, moodustasid vabatahtlikult loobunud ja enda registreerijad 57,2 protsenti. Üldse avastati 1970. aastal kokku 769 spiooni. See ga 181 isikut enam kui 1969. aastal.

Neist, kes avastati, seisis 608 Ida-Saksa teenistuses, Moskva KGB agente avastati 29, Ka Rumeenia agente avastati 29.

Ida-Saksamaa kõrval eriti aktiivselt tegutses Lääne-Saksamaal Tšehhoslovakkia salateenistus. Nii avastati 1970. aastal 71 tšehhi agent Poola agente avastati 18, Ungari agente 5, Bulgaaria agente 5 ja Jugoslaavia agente 2.

Kõigist neist agentidest kes avastati, ainult 15 ainult 15 astusid omal algatusel idabloki luureorganisatsioonide teenistusse. Kõik teised värvati idabloki salateenistuse poolt. Värbamiseks kasutati üsna sageli survet ja ähvardust, kuid ka meelitamist, mitmesuguseid lubadusi ja rahalisi pakkumisi. Värbamist teostasid ka Lääne-Saksamaal legaalselt tegutseda DKP (Saksa Kommunistliku Partei) kaudu.

Aastal 1970 registreeriti Lääne-Saksamaal kokku 1320 spionaažijuhu idabloki riikide kasuks. Neist juhtudest 936 olid suunatud Lääne-Saksa armee ja NATO üksuste

vastu ning 344 valitsus- ja haldus- asutusse (näiteks politsei, tolli, piirivalve jne.) vastu. Nende lisaks avastati 409 juhtu, mis olid seoses agentide värbamise, väljajätmise ja nende töö korraldamisega.

Siseministeriumi andmeid mõisteti 1970. aastal 39 idabloki agent kuni 4 aastaks vangimajja. Üldiselt on aga idaspiionide riisiko Lääne-Saksamaal väike, sest paljusid karistatakse ainult tingimusi. Ka on karistuse määrad madalad. Lisaks arvestavad spioonid seda, et vangimajja sattumisel nad vaaonevad üsna varsti vahetamise korras.

Tšehhoslovakkia salateenistus kasutab Lääne-Saksamaal hotellides ja restoranis töötavaid tšehhe-vöörtoolisi. Ida-Saksa MfS kasutab jälle haritlasi. Näiteks kuulus nende Ida-Saksa agentide hulka, kes 1970. aastal avastati, üks endine haridusministeeriumi osakonnajuhataja, üks Ida-Berlinist pärinev jurist, mitu ülikooli õppejõudu jne. Spionaažiks said nad eriväljajätmise ja võltsitud dokumendid. Lääne-Saksa harilastele arreteeriti ida-saksa spioonina endine (pensionil olev) kohtunik Richard Wiedemann, ühe ministeeriumi sekretäär ja teised. Üha idagaendina avastati ka KGB ametnik Pjotr Borovinski, kes töötas ametlikult Bonnis Moskva saatkonnas esimese sekretäriks.

UU.

Eksiilrumeenlased

Algus lk. 1

Kõige masendavamana olla aga mõjunud viimase aasta kestel aset leidnud seniste Ida-Euroopa riikide piiride sanktsioneerimine Bonni valitsuse poolt. Viimane samm juhi- meenlasi üha enam Krenilist ju ka punaarmee rüppe.

Kirja viimane osa käsitleb eksiilrumeenlaste olukorda Liiduvabariigis. Seal öeldakse, et ametivõimude poolt informeeritakse Bukaresti pidevalt kõigi Liiduvabariigis elavate rumeenlaste üle, mille tulemusena saadetakse neile kõigile kommunistlikku propagandat ehk "Glasiol Patrii" (Kodumaal Hääl). Üha enam saadetakse Bukarestist agente, kes

teevad öönnestustööd pagulaste hulgas. Need agendid avaldavad igasuguste abinõudega pagulastele survet, et hangiks Bukarestile vajalikku informatsiooni Liiduvabariigist. Seda teevad ka Kölnis asuva Rumeenia Sotsialistliku Vabariigi saatkonna ametnikud, kes kavalusega tungivad pagulaste korteritesse ja enamasti ähvardustega sunnivad neid kommunisti huvides töötama. Kuid tehakse ka pagulastele näiliselt täiesti süütuid ettepanekuid, näiteks soovitatud pagulaspaspassiga sooritatud turismireise Rumeeniasse.

Eksiil-rumeenlastel tahavad oma huvide kaitseks jätkata kommunistivastast võitlust kuid ilma vigivalva aktide sooritamata ning paluvad selleks arusaamist Liidupäeva poliitikutelt.

Oma kirja lõpetavad nad sõnadega: "Meie tänane võitlus võib juba homme olla kogu Vaba Maailma võitlus!"

J.A.

• New Yorgist saabus Helsingis- se Kaarel Kolbre, kes külastab ka Rootsi ja Taanit. Samas gruppis olid ka Jaan Pihlak abikaasaga, kelle tütar elab Soomes, olles abielus ühe soome teadlasega.

Eestlaste matusemüür

TORONTO (EPL) — Seoses hot- juti valminud Toronto Peetri kiriku uue kogudusemaja ja eraldi seisa kõrge kellatorniga projek- teeris arhitekt A.Elken kiriku ja kellatorni vahele ligemale paari- kümne jala pikkuse ja umbes nel- ja jala kõrguse telliseid ehitatud müüri, milles on 24 avar lahkunud kaasmaalaste tuhatatud pörmude asetamiseks.

Taolise matusemüüri on varem ehitatud ka Austraalia-eestlastes. Esimesena paigutati müüri Toront- surnd Georg Andres Larka, kindral Andres Larka poja, tuhatatud pörm urniga.

24. avas on kokku ruumi 58 urnile ja need on mõeldud eeskätt Peetri koguduse liikmete pörmudele.

Ühenduses Peetri kiriku juures ra- jutud pörmu- või urni-müüriks, mi- da võib ka nimetada tagasihoidli- kus koguduseliikmete mausoleu- miks, on koguduse juhtkonnas kõ- nelnud olnud uue kirikutorni juurde rajada mälestusmärk eesti vabaduse seel langenute mälestuse jäädvusta- miseks. Kas see toistub või mitte ja millisel kujul see teostuda võiks, po- le praegu veel teada, kuigi ühendu- ses sellega on avaldatud soove, et vastav mälestusmärk võiks paiguta- misele tulla juba tuleval aastal seos- ses Torontost toimuvate ülemaailm- se Eesti Päevadega.

Kes kurnab keda?

Algus lk. 1

Balti töölise ostujõud oli mada- lina Suurbritannia ja Skandinaavia ostujõust, ent sama kõrge kui Soo- mes. Asja juures enim huvipakkuv on see, et Baltikumi ja N. Liidu va- hel valitsenud elatusstandardi vahe on suurenenud — Balti rahvaste ka- juks pärast 1940.

Edasi märgib Küng, et Enquisti poolt on tõega kummuline väita, et Eesti kurnab ülejäänud N. Liitu. Või on hoopis tegemist Enquisti kaua taga igatsetud, kuigi omapä- rase katsega võidelda iseseisva Baltikumi eest? Kui Moskva või- murid omelt kord teavad samsu- guse sensatsioonilise avastuse kui Enquist, nimelt seda, et Eesti kurn- nab N. Liitu, siis ehk võib ka loo- ta, et nad teevad asjast loogilised järeldused ja sunnivad Enquist väl- ja astuma N. Liidust.

Samuti tõrjub Küng tagasi En- quisti väidet, nagu oleks Eesti ve- nestamine niipõlde rohkem "eksiil- eestlaste peavalu". Ta rõhustab, et mitte pagulaseestlased, vaid kodu- eestlased on need, kes kõige rohkem kannatavad venestamise surve all.

Ka produktiooniarvud annavad viidaka pildi majanduslikust eks- pansioonist, nähtuna eesti rahva vas- tevõimikust. Kui ma oma ringiselt Eestis viitasin statistikale, sain ma tihti kibestunud vastuseid tüübit: "Sina, kes oled majandusteadlane,

peaksid ometi taipama, et statistikat ei saa süüa". Produktiooni arvud on üks asi, tarbimine hoopis midagi muud.

Ja kui ka taolised arvud annaksid olukorrast õige pildi, kehtivad ikka veel Sekou Touré teravad sõnad Guinea vabastamise puhul Prantsus- maast: "Pigem vaene ja vaba kui ri- kas ja ori".

Küng märgib, et ta jagab Enquisti arvamust, et ekssiileestlased on tihti liialdanud venestamise ulatust, ei- kõige selle edukust. Hoolimata tsen- suurist ja venestamissurveest on Bal- tikumis ikkagi käigus imetlustäratav kultuuriline uuslooming.

Ent sellegipoolest on kõik kodu- eestlased, keda Küng küsitles, too- nitanud, et kolmest halvastat pro- bleemist on venestamisprotsess ik- kagi kõige negatiivsem nähe. Ameliku sovjeti-statistika koha- self on pärast iseseisvuse perioodi mitte-eestlaste arv Eestis suurene- nud 12 protsendil 32-le. Kusjuures tuleb märkida, et süia ajal lahku- sti Eestist suurimad väheusgru- pid, nagu baltisakslased ja rootsla- sed. Ja see osa Eestist, kus asus kõige rohkem venelasi, liideti pä- rast sõda N. Liiduga. Peale selle ei arvastata statistikaks Eestis paik- nevaid sõjaväelasi, kiitl aga eestia- si, kes viibivad Siberi töölaagris.

Need ja teised tegurid teevad, et ametlik statistika alahindab venesta- mise ulatust, mis on otse tagajärg venelaste sisserändamisele. Kaasub ka fakt, et vene sisserändajad on võrreldes eestlastega eelistatud olu- korras, eeskätt korterite hankimisel.

Kui venelaste sisserändu lubatakse jätkuda senises tempos, on eestlastes vähemuses omaenda maal juba 90-ndal aastal. Lätlastel on juba vä- hemuses oma pealinnas Riias. Kas sel juhul täiesti on kummalegi, et baltiaesd, nii kodumaael kui ka pa- guluses on rahutud, millele kõigele veel lisandub asjaolu, et kommunist- lik diktatuur nii Baltikumis kui ka Venemaal ei võimalda mingisuguseid vabadusi.

Venelaste tung

Algus lk. 1

Ajavahemikul 1959—1969 moodus- tas Eestis kogu rahvastiku juurde- kas keskmiiselt 1,15 protsenti ning linna-rahvastiku juurdekas kesk- miiselt 2,45 protsenti aastas, maa- rahvastiku vähenemise tempo aga moodustas 0,85 protsenti.

Enam kui 10 000 elanikuga linnades elas inimesi 1970. aasta (kaasa arva- tud endine Jõhvi ja Ahme linn ja Sompale alev, mis 1960. aastal ühenda- ti Kohtla-Järve linnaga) 68 318, Nar- vas 57 863, Pärnus 46 316, Viljandis 20 814, Rakveres 17 891, Valgas 16 795, Võrus 15 398, Sillamäel 13 505, Kingi- sepa (end. Kuressaare) 12 140, Haap- salus 11 483, Kiviõlis 11 153 ja Tapal 10 037.

Kogu rahvastikust on mehi 620 195 (45,7 prots.) naised 735 884 (54,3 prots.). Linna-rahvastikust on mehi 402 136 (45,9 prots.), naised 485 852 (54,1 prots.).

Ajavahemikul 1959—1969 kasvas meeste arv 95 10 568,18 protsenti ja naise arv 64 183 võrra ehk 10 protsenti. Üldse oli 1970. aasta rahvaloenduse andmeid naiste arv 115 689 võrra suurem kui meeste arv.

Neid, kes 60—69 aastat vanad, oli 1970. aastal 15. jaanuaril Eesti 128 703, 70—79 aasta vanuseid 127 878, 80—89 aasta vanused 23 800, 90—99 aasta vanuseid 2 007 ning 100 aasta vanuseid ja vanemaid 18.

Kogu rahvastikust oli 1970. aasta 15. jaanuaril eestlasi 925 157, venelasi 334 620, ukrainlasi 28 066, valgevene- lasi 18 732, soomlasi 18 537, juute 5288, lätlasi 3 286 ja teisi rahvusi 22 373.

Linna-rahvastikust oli eestlasi 506 418, venelasi 286 774, ukrainlasi 24 568, valgevenelasi 17 014, soomlasi 11 082, juute 5 164, lätlasi 2 539 ning teisi rahvusi 15 669.

Maarahvastikust oli eestlasi 418 739, venelasi 35 846, ukrainlasi 3 518, val- gevenelasi 1 718, soomlasi 7 455, juute 124, lätlasi 747 ja teisi rahvusi 6 764. See võrdlus-andmestik näitab, et nii juutide kui ka venelaste enamik (umbes 83 prots.) elab linnades.

Keele osas lisatakse veel, et 1970. aasta rahvaloenduse andmete järgi valdavalt eesti keelt kas emakeele- na või teise keelena kokku 898 247 inimest ehk 72,9 protsenti kogu Eesti NSV rahvastikust ning vene keelt 67 555 inimest ehk 50 prot- senti rahvastikust.

Elatusallikate järgi jaotus rahvas- tik 1970. aastal järgmiselt: töötavad inimesed — 723 900 (53,4 prots. rah-

va üldarvust), pensionärid ja teised riigi poolt ülalpeetavad — 217 000 (16,0 prots.), stipendiaadid — 17 809 (1,8 prots.), üksikisikute poolt ülal- peetavad (lapsed, vanad jne.) ning need kolhoosnike perekonnaliikmed, kes töötavad ainult isiklikus põllu- majanduslikus abimajandis — 393 700 (29,0 prots.) ning isikud, kellel on muud elatusallikad — 3 700 (0,3 prots.).

Akad. eksamid

Ontario College of Educations lõ- petas pedagoogina B.ed. kraadiga Taimi Voksepp, kes möödunud aastal ka Toronto ülikooli lõpetas B.P. H.E.kraadiga. Kuulub korp. Filiae Patriaese. Sündis a. 1947 Borås Rootsis.

Toronto ülikooli lõpetas hambaki- rurgiga alal D.D.S. (Doctor of Dental Surgery) kraadiga Helle Solu, kes samas ülikoolis a. 1967 saavutas B. Sc. kraadi. Kuulub akad. korp. Fili- ae Patriaese. On sündinud a. 1944 Helsingis.

Toronto ülikooli Victora College'i lõpetas bioloogiga ja geograafia alal B.Sc kraadiga Anne-Liis Ots. Kuulub korp. Filiae Patriaese. Sündis a. 1948 Skövdes, Rootsis.

Waterloo luterliku ülikooli Kana- das lõpetas inglise kirjanduse alal B.A. kraadiga Reet Varik, Kuulub korp. Filiae Patriaese, sündinud a. 1948 Stockholmis.

Toronto ülikooli bioloogia ja me- diitsiini kursuse lõpetas B.Sc kraadi- ga Reet Vanaselja, kes jatkab õpin- gud arsti kutse saamiseks samas üli- koolis. Kuulub korp. Filiae Patriaes- se. Sündinud a. 1948 Enköpingis, Rootsis.

Toronto ülikooli lõpetas inglise keele ja kirjanduse alal Reet Mar- ten. Kuulub korp. Filiae Patriaese. Sündinud a. 1949 Norrköpingis, Root- sis.

Toronto ülikooli sotsioloogia osa- konna lõpetas bioloogiga B.A. (ho- nour) kraadiga Mai-Reet Eljas. Kuul- ueb korp. Filiae Patriaese. Sündi- nud a. 1949 Stockholmis.

Yorki ülikooli Glendon College'i Kanadas lõpetas B.A. kraadiga prant- suse keele alal Margit Viia. Kuulub akad. korp. Filiae Patriaese.

• Montreals tähistas oma 70-ndat sünnipäeva kapten Eduard Hints.

Huumorit

Üks sõber teisele:

"Huvitav, miks lahutamisel küsi- takse põhjust, aga abielu registreerimisel ei küsitata?"

* Suitsetajate vagunis küsis üks sõit- ja viisaka: "Vabandage, ega teid ei sega, kui ma ei suitseta?"

* Mees naisele, kes reisile minnes oli võtnud kaasa terve kuhja igasugu- seid tarbetuid asju:

"Kahju, et me klaveri ma jätsi- me. Sõidupiletid jäid sinna peale!"

* "Kes on intelligentsemad, kas me- hel või naised?"

"Muidugi naised! Kas keegi on näi- teks näinud naist, kes oleks abiellu- nud ainult sellepärast, et mehel on ilusad jalad?"

* "Kas saite vigastada liiklusõnnetu- sel?"

"Jah".

"Sõitsite liiga kiiresti?"

"Ei. Käisin liiga aeglaselt".

* hirmsasti kräänub?"

"Ma pesen ju kassi".

"Ma pesen ka mõnikord kassi, aga minu oma ei kräänu".

"Sa ei väända teda siis korralikult välja".

• Riig Statika Keskbüroos on bü- roodirektoriteks palgastmes A 30 edutud Pilvi Kulusalu, Sven Aar- Reinans ja Jüri Kõll.

Eesti Päevalehe
TELLIMISPOSTGIRO
number on 156770-0
(Eesti Päevaleht Förlags AB,
Box 667, 101 29 Stockholm)

Lugupidetud tellijaid palutakse mitte kasutada enam varasemat Esk'i-stuna-Kurireni tellimispost- girot ega vanu sissemakskarte sellele postigirole, kuna Eesti Päe-

valeht on kogu tellimisasjaaja- vase üle võtnud. Tellijatele tule- vad ediselt sissemakskaadrid, niitüd aga juba uude postigirole.